

MinisterievanPropaganda.org

NIEUWE

L. J. KLEIJN

ENGELSCHE

FRANSCH.

DUITSCH

SOCIALISME

TOT HEDEN

M. V. DE ARNOLDUSSEN

AMSTERDAM

INTERNATIONALE

BIBLIOTHEEK

NIEUWE INTERNATIONALE BIBLIOTHEEK
ONDER REDACTIE VAN MR. S. MOK, DEEL IV

ENGELSCH, FRANSCH, DUITSCH SOCIALISME TOT HEDEN

DOOR L. J. KLEIJN

1 9 3 3

N.V. DE ARBEIDERSPERS — AMSTERDAM

VOORWOORD.

Dit boekje heeft een lijdensgeschiedenis. De bedoeling van den uitgever was oorspronkelijk een Nederlandsche vertaling te laten verschijnen van S. F. Markham „A history of socialism”, door schrijver dezes te bewerken voor Holland. Verschillende omstandigheden hebben echter de uitvoering van dit voornemen belet. De bewerker stelde zich op het standpunt, dat de belangstellende arbeider meer geëdiend is met een min of meer uitvoerige behandeling van enkele socialistische partijen dan met een opsomming van de lotgevallen van alle socialistische partijen van de wereld in een bestek, dat de 300 bladzijden niet te boven mag gaan. Zulk een oppervlakkige behandeling achtte hij vrijwel waardeloos. Bovendien hadden zich in de laatste jaren, vooral wat Engeland en Duitschland betreft, gebeurtenissen afgespeeld, die niet met slechts enkele woorden konden worden vermeld. In overleg met den uitgever werd derhalve besloten van de bewerking van Markham's boek af te zien en de beschrijving te beperken tot drie socialistische partijen, n.l. die van Engeland, Frankrijk en Duitschland.

Aan het slot van dit boekje is een korte litteratuur-opgave vermeld, die in verband met de zeer groote hoeveelheid verschenen werken vanzelfsprekend geen aanspraak op volledigheid maakt.

L. J. KLEIJN.

schap, ontbrak het in dien tijd allerm minst. De maatschappij had hen noodig, riep om hen en zij kwamen. In 1769, hetzelfde jaar, waarin Napoleon en Wellington werden geboren, vroeg James Watt patent aan op zijn eerste stoommachine; Hargreaves voerde het mechanisch spinnen (1770), Cartwright en anderen het mechanisch weven (1785) in. In de vijftien jaren van 1788 tot 1803 steeg de productie van de katoenindustrie met het drievoudige. De toepassing van stoomkracht in de fabrieken had het gebruik van steenkolen tot voorwaarde en maakte het wenschelijk fabrieken op te richten in de onmiddellijke nabijheid van steenkolenvelden. De industrie concentreerde zich daar, waar men de beschikking had over steenkool- en erts velden, hoofdzakelijk in Yorkshire, Lancashire, Staffordshire en Zuid-Wales. Met de ontwikkeling van de industrie nam het aantal inwoners snel toe: de bevolking van Engeland, die in 1760 nog beneden de acht miljoen lag, was in 1821 gestegen tot bijna twaalf miljoen; de steden, centra van industriele bedrijvigheid, breidden zich snel uit en veroverden hoe langer hoe meer terrein op het platteland. Manchester telde in 1760 nog slechts 40.000 inwoners, in 1816 reeds 140.000; Birmingham steeg van 30.000 in 1760 op 90.000 in 1816, Liverpool in den zelfden tijd van 35.000 tot 120.000. De vrees, dat het aantal inwoners sneller zou toenemen dan de productie van levensmiddelen, en daarbij nog gevoegd de snelle proletariseering van de massa der niet-bezitters, bracht Malthus in 1798 tot zijn bekende theorie, dat ter bestrijding van de armoede geslachtelijke onthouding of althans beperking van het kindertal noodzakelijk was.

Geprofiteerd hebben de onderzoekers van hun uitvindingen allerm minst. Gedreven door maatschappelijke krachten werkten zij, van wie de meesten eenvoudige, sommigen zelfs ongeletterde arbeiders waren, met louter idealistische bedoelingen, zonder te vragen naar stoffelijke voordeelen. Anderen, handige zakenlieden, menschen met een stoutmoedigen ondernemingsgeest, handelaren en kapitalisten, die in het

algemeen van de nieuwe techniek niets begrepen, maakten zich van hun vindingen meester alleen met de bedoeling er zooveel mogelijk geld uit te slaan. „De overgroote meerderheid van de nieuwe heeren had alleen maar verstand van zaken doen en rekenen. De snelle opeenhoping van rijkdommen tengevolge van de ontplooiing der uitvindingen riep kapitalisten in het leven, die tot het onwetendste en onmeedoogendste deel der bevolking behoorden”.

Bepaald afschuwelijk waren de arbeids- en levensvoorwaarden van het proletariaat. Niet alleen kwam niets van de overmatige winsten aan de arbeiders ten goede, doch de schamele loonen daalden aanhoudend door de stijgende prijzen der eerste levensbehoeften: de graanprijs, die in 1793 49 sh. 3 d. per quarter bedroeg, was in 1810 gestegen tot 106 sh. „De levensvoorwaarden der arbeiders waren zoo onmenschelijk, dat men zich geweld moest aandoen om het te gelooven, indien de bijzonderheden daarvan niet waren opgeteekend in betrouwbare rapporten van het Lagerhuis en van andere officieele lichamen”. Om aan de geweldige vraag naar goederen te voldoen, werden overal fabrieken uit den grond gestampt zonder te letten op de elementairste eischen van volksgezondheid; van de ellendigste schuren en krotten werden nog fabrieken gemaakt. Een overmatig lange arbeidsdag sloopte de lichamelijke kracht der mannen en toen hun loonen tot zulk een laag peil waren gedaald, dat het gezin er niet meer van kon bestaan, gingen de fabriekspoorten voor de goedkoopere werkkrachten der vrouwen open. De ergste zonde beging de industrieele revolutie aan het kind. Verscheidene fabrikanten, in hun streven om zoo goedkoop mogelijke arbeidskrachten in dienst te nemen, kregen gratis werkkrachten uit de armenhuizen onder voorwendsel de kinderen aldus te scholen voor een beroep. Vaak was in de contracten de bepaling opgenomen, dat op iedere twintig normale kinderen de fabrikant een abnormaal kind op den koop toe moest nemen. De kinderen in de fabrieken leidden een beklagenswaardig leven en waren niet veel meer dan

slaven; haveloos door den ondernemer gekleed, door hem ondervoed en van de 24 uur 16 uur in de fabriek gehouden. Zij werkten dag en nacht in ploegen, sliepen vaak zonder onderscheid van geslacht in bedden, die nooit werden gelucht, omdat de leege plaats van den waker terstond moest worden ingenomen door den vermoeiden slaper. De meeste kinderen begonnen te werken op hun negende jaar, doch gevallen van kinderen, die op vijfjarigen leeftijd naar de fabriek gingen, behoorden niet tot de zeldzaamheden. De weinigen, die den moed hadden de hel van de fabriek te ontvluchten, werden bij hun terugkomst in de boeien gesloten en werkten of sliepen voortaan met kettingen om hun enkels. Slechts een enkel citaat uit een officieel rapport van 1833, toen de toestanden reeds veel waren verbeterd: „Wij hooren van kinderen en jonge menschen in fabrieken, overwerkt en afgeranseld als slaven, van ziekten en verminderingen, die men alleen in de fabrieksdistricten vindt; van vuile smerige woningen, waar menschen samenhokken als beesten; wij hooren van meisjes en vrouwen, die in de donkere spelonken van de steenkolenmijnen onder den grond werken, die kolenkarren trekken daar, waar geen paard kan gaan, kruipend langs de ondergrondsche wegen en getuigd als lastdieren. Overal vinden wij wreedheid en onderdrukking en in vele gevallen zijn de arbeiders niet anders dan slaven, verplicht de bevelen van hun meesters op te volgen op straffe van ontslag of hongerdood”.

Van eenig individueel of georganiseerd verzet der arbeiders was in die dagen nog geen sprake. Het woord was voorloopig nog aan de liberale economen, die in hun geschriften pleitten voor een zoo groot mogelijke vrijheid voor den ondernemer. Vrijheid werd het parool, vrijheid voor ieder individu, vrijheid voor het kapitaal, in de praktijk neerkomend op een zoo groot mogelijke afhankelijkheid van den arbeider. De voornaamsten dier woordvoerders waren in Engeland Adam Smith (1723—1790), Bentham (1748—1832) en Ricardo (1772—1823), weliswaar met hun persoon-

lijke sympathieën aan den kant der arbeiders, doch als wetenschappelijke onderzoekers en denkers de theoretische grondleggers van het kapitalisme. Volgens Ricardo zijn de belangen van kapitaal en arbeid gelijk; de scheiding loopt hoofdzakelijk tusschen kapitaal en arbeid eenerzijds en de grondbezitters, de eigenlijke parasieten van de maatschappij, anderzijds. Door de ontwikkeling van de industrie en de snelle uitbreiding van de steden ontstaat een groote vraag naar voedingsmiddelen, waardoor de grondprijs stijgt, zoodat een groot deel van de kapitaalwinst en van de arbeidsloonen terecht komt in de zakken der grootgrondbezitters. Door de hogere prijzen voor levensmiddelen eischen de arbeiders hooger loonen, daar het loon eigenlijk niets anders is dan een bepaalde hoeveelheid levensmiddelen, die de arbeider voor zijn onderhoud noodig heeft. Hoogere loonen tasten de winst van den ondernemer aan, er dreigen dienengevolge conflicten tusschen kapitaal en arbeid en storingen van de productie. En ten slotte is de arbeider bij hogere loonen niet gebaat, omdat hij het hogere loon toch weer moet uitgeven aan duurdere levensmiddelen. De eenige klasse derhalve, die van de industriele revolutie de grootste voordeelen plukt, is die van de grondbezitters en vandaar de klassenstrijd tusschen bourgeoisie en grondbezit.

Na de genoemde liberale theoretici verdienen vermelding de sociaal-liberalen Robert Wallace (1679—1771), Spence (1750—1814), Godwin (1756—1836) en Charles Hall (1740—1820), de eerste critici op de burgerlijke maatschappij. Men zou hen kunnen beschouwen als de eerste voorloopers van het moderne socialisme; hun positie houdt ongeveer het midden tusschen liberalisme en socialisme. Ofschoon sommigen van hen, o.m. Hall, een voor die dagen vrij scherpe analyse van de maatschappelijke verhoudingen hebben gegeven, is hun blik toch meer naar het verleden dan op de toekomst gericht; zij gaan uit van het natuurrecht, zooals dat in vroeger eeuwen bestond, waarbij de grond behoorde aan de gemeenschap. Wallace is voorstander van een soort van oer-com-

schap, ontbrak het in dien tijd allerm minst. De maatschappij had hen noodig, riep om hen en zij kwamen. In 1769, hetzelfde jaar, waarin Napoleon en Wellington werden geboren, vroeg James Watt patent aan op zijn eerste stoommachine; Hargreaves voerde het mechanisch spinnen (1770), Cartwright en anderen het mechanisch weven (1785) in. In de vijftien jaren van 1788 tot 1803 steeg de productie van de katoenindustrie met het drievoudige. De toepassing van stoomkracht in de fabrieken had het gebruik van steenkolen tot voorwaarde en maakte het wenschelijk fabrieken op te richten in de onmiddellijke nabijheid van steenkolenvelden. De industrie concentreerde zich daar, waar men de beschikking had over steenkool- en ertsvelden, hoofdzakelijk in Yorkshire, Lancashire, Staffordshire en Zuid-Wales. Met de ontwikkeling van de industrie nam het aantal inwoners snel toe: de bevolking van Engeland, die in 1760 nog beneden de acht miljoen lag, was in 1821 gestegen tot bijna twaalf miljoen; de steden, centra van industriele bedrijvigheid, breidden zich snel uit en veroverden hoe langer hoe meer terrein op het platteland. Manchester telde in 1760 nog slechts 40.000 inwoners, in 1816 reeds 140.000; Birmingham steeg van 30.000 in 1760 op 90.000 in 1816, Liverpool in den zelfden tijd van 35.000 tot 120.000. De vrees, dat het aantal inwoners sneller zou toenemen dan de productie van levensmiddelen, en daarbij nog gevoegd de snelle proletariseering van de massa der niet-bezitters, bracht Malthus in 1798 tot zijn bekende theorie, dat ter bestrijding van de armoede geslachtelijke onthouding of althans beperking van het kindertal noodzakelijk was.

Geprofileerd hebben de onderzoekers van hun uitvindingen allerm minst. Gedreven door maatschappelijke krachten werkten zij, van wie de meesten eenvoudige, sommigen zelfs ongeletterde arbeiders waren, met louter idealistische bedoelingen, zonder te vragen naar stoffelijke voordeelen. Anderen, handige zakenlieden, menschen met een stoutmoedigen ondernemingsgeest, handelaren en kapitalisten, die in het

algemeen van de nieuwe techniek niets begrepen, maakten zich van hun vindingen meester alleen met de bedoeling er zooveel mogelijk geld uit te slaan. „De overgroote meerderheid van de nieuwe heeren had alleen maar verstand van zaken doen en rekenen. De snelle opeenhoping van rijkdommen tengevolge van de ontplooiing der uitvindingen riep kapitalisten in het leven, die tot het onwetendste en onmeedoogendste deel der bevolking behoorden”.

Bepaald afschuwelijk waren de arbeids- en levensvoorwaarden van het proletariaat. Niet alleen kwam niets van de overmatige winsten aan de arbeiders ten goede, doch de schamele loonen daalden aanhoudend door de stijgende prijzen der eerste levensbehoeften: de graanprijs, die in 1793 49 sh. 3 d. per quarter bedroeg, was in 1810 gestegen tot 106 sh. „De levensvoorwaarden der arbeiders waren zoo onmenschelijk, dat men zich geweld moest aandoen om het te gelooven, indien de bijzonderheden daarvan niet waren opgeteekend in betrouwbare rapporten van het Lagerhuis en van andere officieele lichamen”. Om aan de geweldige vraag naar goederen te voldoen, werden overal fabrieken uit den grond gestampt zonder te letten op de elementairste eischen van volksgezondheid; van de ellendigste schuren en krotten werden nog fabrieken gemaakt. Een overmatig lange arbeidsdag sloopte de lichamelijke kracht der mannen en toen hun loonen tot zulk een laag peil waren gedaald, dat het gezin er niet meer van kon bestaan, gingen de fabriekspoorten voor de goedkoopere werkkrachten der vrouwen open. De ergste zonde beging de industriele revolutie aan het kind. Verscheidene fabrikanten, in hun streven om zoo goedkoop mogelijke arbeidskrachten in dienst te nemen, kregen gratis werkkrachten uit de armenhuizen onder voorwendsel de kinderen aldus te scholen voor een beroep. Vaak was in de contracten de bepaling opgenomen, dat op iedere twintig normale kinderen de fabrikant een abnormaal kind op den koop toe moest nemen. De kinderen in de fabrieken leidden een beklagenswaardig leven en waren niet veel meer dan

slaven; haveloos door den ondernemer gekleed, door hem ondervoed en van de 24 uur 16 uur in de fabriek gehouden. Zij werkten dag en nacht in ploegen, sliepen vaak zonder onderscheid van geslacht in bedden, die nooit werden gelucht, omdat de leege plaats van den waker terstond moest worden ingenomen door den vermoeiden slaper. De meeste kinderen begonnen te werken op hun negende jaar, doch gevallen van kinderen, die op vijfjarigen leeftijd naar de fabriek gingen, behoorden niet tot de zeldzaamheden. De weinigen, die den moed hadden de hel van de fabriek te ontvluchten, werden bij hun terugkomst in de boeien gesloten en werkten of sliepen voortaan met kettingen om hun enkels. Slechts een enkel citaat uit een officieel rapport van 1833, toen de toestanden reeds veel waren verbeterd: „Wij hooren van kinderen en jonge menschen in fabrieken, overwerkt en afgeranseld als slaven, van ziekten en verminderingen, die men alleen in de fabrieksdistricten vindt; van vuile smerige woningen, waar menschen samenhokken als beesten; wij hooren van meisjes en vrouwen, die in de donkere spelonken van de steenkolenmijnen onder den grond werken, die kolenkarren trekken daar, waar geen paard kan gaan, kruipend langs de ondergrondsche wegen en getuigd als lastdieren. Overal vinden wij wreedheid en onderdrukking en in vele gevallen zijn de arbeiders niet anders dan slaven, verplicht de bevelen van hun meesters op te volgen op straffe van ontslag of hongerdood”.

Van eenig individueel of georganiseerd verzet der arbeiders was in die dagen nog geen sprake. Het woord was voorloopig nog aan de liberale economen, die in hun geschriften pleitten voor een zoo groot mogelijke vrijheid voor den ondernemer. Vrijheid werd het parool, vrijheid voor ieder individu, vrijheid voor het kapitaal, in de praktijk neerkomend op een zoo groot mogelijke afhankelijkheid van den arbeider. De voornaamsten dier woordvoerders waren in Engeland Adam Smith (1723—1790), Bentham (1748—1832) en Ricardo (1772—1823), weliswaar met hun persoon-

lijke sympathieën aan den kant der arbeiders, doch als wetenschappelijke onderzoekers en denkers de theoretische grondleggers van het kapitalisme. Volgens Ricardo zijn de belangen van kapitaal en arbeid gelijk; de scheiding loopt hoofdzakelijk tusschen kapitaal en arbeid eenerzijds en de grondbezitters, de eigenlijke parasieten van de maatschappij, anderzijds. Door de ontwikkeling van de industrie en de snelle uitbreiding van de steden ontstaat een groote vraag naar voedingsmiddelen, waardoor de grondprijs stijgt, zoodat een groot deel van de kapitaalwinst en van de arbeidsloonen terecht komt in de zakken der grootgrondbezitters. Door de hogere prijzen voor levensmiddelen eischen de arbeiders hooger loonen, daar het loon eigenlijk niets anders is dan een bepaalde hoeveelheid levensmiddelen, die de arbeider voor zijn onderhoud nodig heeft. Hoogere loonen tasten de winst van den ondernemer aan, er dreigen dienengevolge conflicten tusschen kapitaal en arbeid en storingen van de productie. En ten slotte is de arbeider bij hogere loonen niet gebaat, omdat hij het hogere loon toch weer moet uitgeven aan duurder levensmiddelen. De eenige klasse derhalve, die van de industriele revolutie de grootste voordeelen plukt, is die van de grondbezitters en vandaar de klassenstrijd tusschen bourgeoisie en grondbezit.

Na de genoemde liberale theoretici verdienen vermelding de sociaal-liberalen Robert Wallace (1679—1771), Spence (1750—1814), Godwin (1756—1836) en Charles Hall (1740—1820), de eerste critici op de burgerlijke maatschappij. Men zou hen kunnen beschouwen als de eerste voorloopers van het moderne socialisme; hun positie houdt ongeveer het midden tusschen liberalisme en socialisme. Ofschoon sommigen van hen, o.m. Hall, een voor die dagen vrij scherpe analyse van de maatschappelijke verhoudingen hebben gegeven, is hun blik toch meer naar het verleden dan op de toekomst gericht; zij gaan uit van het natuurrecht, zooals dat in vroeger eeuwen bestond, waarbij de grond behoorde aan de gemeenschap. Wallace is voorstander van een soort van oercom-

munisme, ofschoon hij er zich rekenschap van geeft, dat de bezitters van de productiemiddelen zich uit eigenbelang daartegen zoo krachtig mogelijk zullen verzetten. Spence werkt dit beginsel nader uit: hij poogt het heden en het verleden met elkander te verzoenen door het gemeenschapsbezit van den grond te herstellen — onteigening der grootgrondbezitters en overdracht van hun eigendommen aan de gemeenten —, doch handel en industrie de vrijheid te laten, die zij reeds hebben. Godwin ziet alleen in het verstand de drijfkracht van alle menschelijke handelingen; het verstand ontleent zijn indrukken echter aan de buitenwereld, zoodat het er volgens hem in de eerste plaats op aan komt deze buitenwereld, de maatschappij, zoo rechtvaardig mogelijk in te richten. Alle pogingen daartoe zullen afstuiten op het bestaan van particulier bezit, dat derhalve dient te verdwijnen, niet door geweld, maar door voorlichting en opvoeding. Ook aan de opvattingen van Hall ligt ditzelfde beginsel ten grondslag. Scherp ziet hij de klassentegenstellingen tusschen rijk en arm, hetgeen hem b.v. de volgende verklaring van oorlogen in de pen geeft: toen tegen het einde van de achttiende eeuw het Fransche volk zijn groote revolutie begon en de politieke vrijheid en gelijkheid trachtte te veroveren, vreesden de rijken van alle landen, dat de Fransche revolutie naar hun gebied zou overslaan; om deze reden lokten zij een internationaal conflict met Frankrijk uit om door een oorlog de aandacht van hun eigen armen af te leiden en met hun hulp de Fransche democratie neer te slaan; reeds op de schoolbanken wordt daarom den kinderen vereering voor den oorlog, helden en heldendaden bijgebracht; oorlogen zullen pas dan tot het verleden behooren, wanneer de volken zelf het economisch leven beheerschen. Ook Hall komt op voor gemeenschapsbezit van den grond, echter gaat hij dwars in tegen den geest van den tijd door herstel van het handwerk te bepleiten.

Uit de arbeiders zelden was intusschen het eerste elementair verzet tegen het industriele tijdperk losgebroken: een

zekere Ned Ludd had in een vlaag van woede zijn weef-machine aan stukken geslagen, welk voorbeeld door andere arbeiders, vooral in het centrum en het Noorden van Engeland, op groote schaal werd gevolgd. De beweging der Luddisten nam weldra zulk een omvang aan, dat in 1812 een wet tot stand kwam, die het vernielen van machines met den dood bestrafte; verscheidene arbeiders hebben hun gewelddadig verzet tegen de machine met den dood op het schavot moeten bekoopen. Een tijdlang was de wanhoopstemming over Engeland zeer verbreid en zij nam zelfs een dreigend karakter aan; het was niet altijd gemakkelijk de vernielers te vinden. Pas toen aan spionnen voor het aanwijzen der saboteurs groote geldsommen in het vooruitzicht werden gesteld, nam de beweging geleidelijk in kracht af. Van het begin eener socialistische beweging is eerst sprake onder Robert Owen, bij wien wij om zijn groote betekenis voor het latere Engelsche socialisme eenigszins uitvoerig meenen te moeten stilstaan.

Robert Owen werd den 14en Mei 1771 te Newton in het Noorden van Wales geboren. Zijn vader was zadelmaker. Tot zijn tiende jaar bleef hij in zijn geboortedorp, onderwezen door een dorpsschoolmeester, wiens kennis bij den leergierigen knaap al vrij spoedig was uitgeput; methodistische Zondagsschool-onderwijzeressen zorgden voor zijn zieleheil. Tien jaar vond vader Owen voor zijn zoon een geschikten leeftijd om hem de wereld in de sturen; met veertig shilling reisgeld op zak vertrok Robert naar Londen. Na een paar jaar van ingespannen werken ging hij in 1786 naar Manchester, waar zijn eigenlijke loopbaan begon.

Manchester was in die dagen een der voornaamste centra van het opkomende kapitalisme. Arkwright was, zooals men reeds uit het bovenstaande weet, beroemd geworden door zijn uitvinding om katoen machinaal te spinnen. Van zijn broer, een Londenschen zadelmaker, leende Robert 100 pond en begon met de nieuwe machine voor eigen rekening katoen te spinnen. Aanvankelijk nog administrateur in de groote

katoenfabriek van den heer Drinkwater te Manchester, die met 500 man werkte, associeerde Owen zich omstreeks 1795 met rijke kapitalisten uit Londen en Manchester voor het bouwen van een eigen katoenfabriek in een streek, die thans tot de voorsteden van Manchester behoort. De nieuwe fabriek was een der allerbeste en mede doordat Owen zelf een uitstekend vakman was, die bovendien de kunst verstond om met arbeiders om te gaan, stond de kwaliteit van zijn product bovenaan. Op een van zijn zakenreizen door Schotland maakte Owen kennis met den heer David Dale, die in Lanark, op enkele uren afstand van Glasgow, een groote katoenspinnerij bezat, zeer gunstig gelegen aan de Clyde, waarvan het verval daar ter plaatse zoo sterk was, dat het water de raderen der fabriek gemakkelijk kon aandrijven. De heer Dale, met wiens dochter Owen in het huwelijk trad, verkocht hem zijn fabriek om zich aan kerkelijke plichten te wijden en op den eersten Januari van het jaar 1800 aanvaardde Owen het bestuur over New Lanark.

In New Lanark besloot Owen tot toepassing in het groot van dezelfde beginselen, die hij reeds in zijn fabriek te Manchester had toegepast. In de nieuwe fabriek werkten ongeveer 2000 arbeiders, onder wie 500 kinderen. Om aan deze kinderen te komen had de heer Dale hetzelfde gedaan, wat in dien tijd alle andere fabrikanten deden: een beroep doen op de Engelsche wees- en werkhuisen. „In Derbyshire, Nottinghamshire en voornamelijk in Lancashire werd de nieuwe machine toegepast in groote fabrieken, dicht bij rivieren gelegen om de raderen in beweging te brengen. In deze fabrieken, ver van de groote steden, waren plotseling duizenden handen noodig; vooral Lancashire, tot dien tijd betrekkelijk dun bevolkt en onvruchtbaar, had veel menschen noodig. Bizonder groot was de vraag naar kleine en handige vingertjes. Terstond werd het gewoonte om leerlingen(!) uit de diverse armenhuizen van Londen, Birmingham en andere plaatsen te halen. Vele duizenden van deze kleine, hulpbehoevende schepseltjes, van zeven tot dertien

of veertien jaar, werden op die manier naar het Noorden geëxpedieerd. De patroon (d.w.z. de kinderendief) was gewoon zijn leerlingen te kleeden, te voeden en onder te brengen in een leerlingenbarak vlak bij de fabriek. Opzichters werden aangesteld om hun werk te controleeren. Het lag in het belang van die slavendrijvers de kinderen tot het uiterste af te jakkeren, omdat hun betaling evenredig was met de hoeveelheid producten, die zij uit de kinderen konden persen. Wreedheid was daarvan het natuurlijk gevolg. In vele fabrieksdistricten, vooral in Lancashire, werden op deze onschuldige en eenzame kinderen, die aan de fabrieksheeren waren geconsigneerd, de hartverscheurendste kwellingen toegepast. Door overspannen arbeid werden zij den dood ingedreven.... zij werden afgeranseld, geketend en gefolterd met de geraffineerdste wreedheid; in vele gevallen waren het geraamten van honger, die alleen de zweep aan het werk hield.... Ja, in sommige gevallen pleegden de kinderen uit wanhoop zelfmoord. De schoone en romantische dalen van Derbyshire, Nottinghamshire en Lancashire, ontrokken aan de openbaarheid, werden afschuwelijke vlakten van kwelling en.... vaak van moord. De winsten van de fabrikanten waren enorm. Dat prikkelde hun honger naar winst nog meer. Zij voerden den nachtarbeid in, d.w.z. nadat de ploegen door het dagwerk waren verlamd, stond een andere ploeg gereed om het nachtwerk te doen; de dagploegen gingen naar de bedden, die de nachtploegen zoo juist hadden verlaten en omgekeerd. Het is volksoverleving in Lancashire, dat de bedden nooit afkoelden".¹⁾

Al behandelde Owen zijn arbeiders in Manchester zeer behoorlijk, vergeleken bij arbeidstoestanden in andere fabrieken, in New Lanark besloot hij nog veel verder te gaan. Na diep nadenken was hij tot de overtuiging gekomen, dat het karakter en het gedrag der menschen volkomen afhankelijk is van de omstandigheden, waarin zij worden

¹⁾ Karl Marx, *Das Kapital*. Erster Band. Neunte Auflage. Bld. 723/724.

geboren en leven. Doordat die omstandigheden slecht waren, verdierlikten de arbeiders. Voor hem kwam het er dus op aan deze omstandigheden — de karaktervormende factoren — zoo te veranderen, dat de mensch deugdzaam wordt en sociaal voelt en werkt.

Owen begon dan ook met het aanbrengen van verbeteringen in den stoffelijken en moreelen toestand van zijn arbeiders. Schotland was in dien tijd berucht om de vele dronkaards; de woonhuizen waren zoo vuil — meestal éénkamerwoningen en de mestvaalt voor de deur —, dat de kroeg de welkome afleiding was. Owen zorgde voor betere woningen en zindelijke fabrieken, zoodat de kroegen geleidelijk hun aantrekkingskracht verloren. Hij was de eerste, die een normalen arbeidsdag van 10½ uur invoerde. Bij de kinderen zorgde hij voor de eerste beginselen van goed onderwijs door hun voor dit geheel nieuwe terrein belangstelling bij te brengen; de jongens kregen les in turnen, de meisjes in huishoudelijke zaken; kinderen beneden de tien jaar werden in de fabriek niet toegelaten. De eerste kinderscholen in Groot-Brittannië zijn door Owen gesticht. Coöperatieve winkels stelden goedkoope levensmiddelen ter beschikking; een eerste begin van sociale wetgeving vrijwaarde zijn arbeiders voor de gevolgen van werkloosheid, toen in 1806 door een crisis de werklieden in andere bedrijven broodeloos werden.

Al deze maatregelen zijn met veel succes bekroond, doch men kan zich voorstellen, hoeveel moeilijkheden Owen bij de uitvoering van zijn plannen heeft moeten overwinnen. In de eerste plaats moeilijkheden van de arbeiders, die hem aanvankelijk als een vreemdeling beschouwden en hem slechts langzaam het vertrouwen schonken, waarop zijn edele menschenliefde recht had. Maar nog grooter waren de moeilijkheden, die Owen van zijn compagnons ondervond. Weliswaar bleef Owen's fabriek groote winsten afwerpen, doch het spreekt vanzelf, dat Owen's sociale voorzieningen geld kostten en daarvoor hadden de geld-

schieters, die bij andere katoenfabrieken nog meer konden verdienen, hun kapitaal niet gegeven.

Owen trachtte zich van dit soort kapitalisten los te maken en zocht in Londen contact met rijke filantropen, wien het niet in de eerste plaats om winst was te doen. Alvorens naar Londen te gaan schreef hij een viertal essays, be- toogen, waarin hij zijn plannen tot verbetering van het lot der arbeidersklasse uiteenzette. Aanvankelijk slechts voor ronddeeling bestemd, werden de opstellen later in Londen gepubliceerd onder den algemeenen titel *A new view of Society, or, Essays on the principle of the formation of the human character* (Een nieuwe kijk op de maatschappij, of, Opstellen over het beginsel van de vorming van het menschelijk karakter). Theoretisch vormden Owen's denkbeelden een onderdeel van een reeds zeer oud filosofisch stelsel; het origineele er van is de welwillende en goedbedoelde toepassing dier beginselen. In deze opstellen betoogt Owen, dat het karakter van den mensch niet *door*, maar *voor* hem wordt gemaakt en dat het wordt gevormd door omstandigheden buiten zijn wil. Er is geen goed of kwaad, redeneerde Owen, er zijn slechts zieken. Deze opvatting leidde hem tot de praktische conclusie, dat het geheim van de goede vorming van 's menschen karakter hierin ligt hem van zijn eerste levensjaren af te plaatsen onder de beste lichamelijke, zedelijke en sociale invloeden. In New Lanark was men uitgegaan van het denkbeeld, dat men alle omstandigheden, die misdrijf in het menschelijk karakter kweeken, geleidelijk moest wegnemen — en de maatschappij daar was werkelijk beter geworden.

Inderdaad vond Owen in Londen de mannen, die hij voor de voortzetting van zijn experimenten noodig had; den krachtigsten steun vond hij bij de Kwakers, een soort van rijke filantropen. In 1813 werd een nieuwe onderneming opgericht, welker geldschieters zich tevreden stelden met een rente van vijf procent. Met dezen financieelen grondslag kon Owen zich de volgende jaren geheel aan New

Lanark wijden. De modelfabriek in het Noorden kreeg onder zijn leiding een nationale en zelfs een Europeesche vermaardheid. Naar New Lanark trokken duizenden sociale hervormers, staatslieden en vorstelijke personen, onder wie grootvorst Nicolaas, de latere keizer van Rusland, die twee dagen en twee nachten in het huis van Owen vertoefde. Volgens het eenstemmig oordeel van allen, die de fabriek bezichtigden, waren de resultaten buitengewoon goed. De manieren van de onder Owen's leiding opgevoede kinderen waren beschaafd, het meerendeel was gezond, doorvoed en tevreden; dronkenschap kwam zelden voor. De verstandhouding tusschen Owen en zijn werklieden was voortreffelijk; wat in de fabriek moest gebeuren, verliep vlot en bovendien hield de bloei der nieuwe onderneming aan.

En toch was Owen toen nog geen socialist; hij was een filantropische kapitalist, die zich van zijn soortgenooten sterk onderscheidde door het origineele van zijn denkbeelden en de zuivere toepassing daarvan. Pas in 1817, toen na en als gevolg van de Napoleontische oorlogen Engeland werd geteisterd door een ernstige crisis en de handel werd verlamd, vatte hij zijn socialistische denkbeelden samen in een document, het vermaarde rapport aan het comité der vereeniging tot hulpbetoon aan de arbeidende armen, hetwelk aan het Lagerhuis werd voorgelegd. Het bedoelde de oprichting van wat men later noemde de „parallelogrammen van Owen”.

De industrie van Engeland had sedert het begin der eeuw belangrijke wijzigingen ondergaan. Tot 1800, ongeveer, stonden de meeste fabrieken buiten de steden, langs rivieren, waar het water de raderen aandreef. Doch toen de kracht van den stoom die van het water begon te vervangen, was er geen reden meer om de fabrieken buiten de steden te bouwen; de industrie werd van de dorpen verlegd naar de steden, waar men bovendien het voordeel had gemakkelijker te kunnen beschikken over het noodige kindermateriaal. De toestand van het fabrieksproletariaat

werd hierdoor nog afschuwelijker dan hij al was; de industrie maakte de scheidingslijn tusschen den arbeider en de vrije natuur volkomen en dreef hem in de sombere krottenwijken van de steden.

Om in dit lot van den fabrieksarbeider verbetering te brengen, werkte Owen zijn plannen uit in genoemd rapport. Hij begon met een opsomming van de speciale oorzaken, die tot zulk een treurigen stand van zaken hadden geleid: de gevolgen van de Napoleontische oorlogen, waarna hij de blijvende oorzaken beschreef: de concurrentie tusschen den menschelijken handenarbeid en de machinale productie. Zijn redmiddel was gezamenlijke actie om de machine ondergeschikt te maken aan den mensch. Hij adviseerde over te gaan tot het stichten van nederzettingen op het platteland, iedere vestiging bestaande uit 500 tot 3000 arbeiders over een oppervlakte van 1000 tot 1500 bunders. Op deze terreinen moesten groote vierhoeken (parallelogrammen) van huizen worden gebouwd, waar alle arbeiders konden huizen en eten. Ieder gezin zou zijn eigen woning hebben en voor de eigen kinderen zorgen, tot zij den leeftijd van drie jaar hadden bereikt; daarna was de gemeenschap belast met de taak van hun opvoeding en het onderwijs; bij maaltijden en andere gelegenheden stond het den ouders vrij zich met hun kinderen bezig te houden. De nederzettingen konden worden opgericht door particulieren, gemeenten, provincies of door den staat; iedere vestiging diende onder leiding te staan van bekwame deskundigen en moest de beschikking hebben over de nieuwste vindingen der techniek. En al deze landbouw-industrie-kolonies, zooals hij hen noemde, zouden groeien in aantal, zich bij tiens, honderds en duizendtallen federatief aaneensluiten om ten slotte de geheele wereld te omvatten als één groote republiek.

Owen's plannen tot bestrijding van het pauperisme werden zeer gunstig ontvangen. Bladen als de *Times* en de *Morning Post* moedigden hem aan en zelfs aan vorstelijke

belangstelling ontbrak het Owen niet. Dit veranderde echter, toen Owen in een groote vergadering, in 1817 te Londen gehouden, bij zijn hervormingsplannen den godsdienst betrok. In deze vergadering waarschuwde hij er voor in de nederzettingen — „dorpen van eenheid en coöperatie” — elkaar het leven door godsdienstige onverdraagzaamheid niet onmogelijk te maken. Geen erger vijand, zei Owen, dan de zoogenaamde godsdienst, die zich als een splijtzwam had gedrongen tusschen man en vrouw, tusschen ouders en kinderen, die niet alleen duldde, maar er zelfs de oorzaak van was, dat de een den ander verketterde en die niets ondernam om te beletten, dat Engeland verzonk in een poel van stoffelijke ellende en zedelijke ontaarding. Van dat oogenblik af werden de godsdienstige instincten van de massa tegen Owen in beweging gebracht; hij gold voortaan als de verbreider van het ongeloof en werd gehoond, belasterd en verdacht gemaakt.

Dit alles was echter niet in staat het zelfvertrouwen van Owen te ondermijnen. Verlangend zag hij uit naar een gelegenheid om zijn plannen met de nederzettingen in praktijk te brengen. In 1825 werd onder leiding van een zijner volgelingen Combe bij Glasgow een eerste proefneming gedaan; in hetzelfde jaar nam Owen zelf de leiding van een nederzetting in New Harmony in den Amerikaanschen staat Indiana. Honderden mannen en vrouwen van naam, eerlijke enthousiasten, dweepers, maar ook vele avonturiers en aan lager wal geraakten, gaven aan zijn oproep gehoor en vestigden zich in New Harmony. Volkomen gelijkheid in arbeidsdienstplicht en belooning der leden wilde Owen aanvanke-lijk niet; voorloopig was de belooning afhankelijk van de arbeidsprestatie. De resultaten waren in het begin niet ontmoedigend; weliswaar bleef de productie door het gebrek aan vakkundige arbeiders beneden de verwachtingen, maar het zedelijk gedrag en de offervaardigheid der kolonisten vielen te roemen en onder den invloed van de openbare meening begonnen dronkenschap en andere ondeugden te

verdwijnen. Owen meende toen den tijd rijp om over te gaan tot afschaffing der nog bestaande ongelijkheid. Van dat oogenblik af begon de ontaarding der kolonie, die evenals de vestiging bij Glasgow ten slotte uitliep op een volkomen fiasco.

Na zijn terugkeer uit Amerika brak tusschen Owen en zijn compagnons een reeks van conflicten uit, waarvan het gevolg was, dat Owen zich in 1828 geheel uit New Lanark terugtrok. Hij was een groot deel van zijn vermogen kwijt — New Harmony had hem 200.000 dollar gekost — en was niet meer een welvarend kapitalist, doch nog slechts de leider van een soort van ethisch socialisme. Eenerzijds een beroep doende op de rijken van Engeland, om zich niet blind te staren op de eigen weelde, doch zich tevens te bekommeren om het lot der tienduizenden behoeftigen, hoopte Owen anderzijds de arbeiders tegen de ergste uitbuiting te beschermen door het oprichten van coöperaties. De coöperatie was volgens hem het middel bij uitnemendheid om het levenspeil der arbeiders te verhoogen, hen op te voeden tot volwaardige leden der communistische gemeenschappen en voor de stichting dier gemeenschappen het noodige geld bijeen te brengen. Om voorts den arbeiders de volle opbrengst van hun arbeid te verzekeren, kwam Owen tot de oprichting van een arbeidsbeurs, een magazijn, waar iedere arbeider de door hem vervaardigde artikelen kon afleveren tegen ontvangst van bons. Op een bon was de waarde niet uitgedrukt in geld, doch in arbeidsuren. Voor zijn afgeleverd product kreeg de arbeider zooveel bons als hij uren aan de vervaardiging van het product had gewerkt en met deze bons kon hij andere goederen in bedoeld magazijn koopen. Op deze wijze hoopte Owen voortbrenging en verbruik met elkaar in evenwicht te brengen en tevens een einde te maken aan de uitbuiting van den eenen mensch door den anderen, daar iedere arbeider voor zijn prestaties de volle waarde terug ontving. Owen's

plannen mislukten echter, daar in zijn stelsel een organisatie van de geheele productie achterwege bleef.

Owen stierf in 1858, doch sedert 1824, reeds, was zijn invloed op de Engelsche arbeiders dalende. Als opvoeder en voorlichter is hij voor hen van onschatbare beteekenis geweest; hij heeft hun de oogen geopend voor de sociale tegenstellingen in de nieuwe maatschappij, tegenstellingen echter, die hij hoopte te overbruggen door harmonische samenwerking van armen en rijken, van arbeiders en ondernemers, van alle klassen. De klassenstrijd was hem een gruwel. Doch evenmin als hij de techniek in haar verdere ontwikkeling kon tegenhouden, zoo min kon hij verhinderen, dat het proletariaat zich economisch en politiek begon voor te bereiden op den onvermijdelijken strijd, die het wachtte. Het jaar 1825, waarin de ergste bepalingen tegen de vakbeweging werden opgeheven, gaf het sein tot het oprichten van vakvereenigingen in de voornaamste bedrijven. Owen stond toen aan den kant. Op den door hem gelegden grondslag bouwden andere leiders voort.

Chartisme; strijd voor het algemeen kiesrecht.

Wanneer in voorgaande bladzijden werd gezegd, dat het jaar 1825 het sein gaf tot het oprichten van vakvereenigingen in tal van bedrijven, dan dient men onder deze vakvereenigingen te verstaan het begin van een zelfstandige organisatie van het proletariaat, dat zich van zijn economische macht en kracht bewust begint te worden. Vakvereenigingen bestonden reeds lang voor de industriele revolutie in Engeland, doch zij beperkten zich tot het verleenen van hulp aan de leden, meestal zeer geschoolde werklieden, het beschermen van de vakbelangen in het algemeen; strijdbare organisaties van het proletariaat tegen de bezittende klasse waren het allerm minst.

Met de politieke organisatie der arbeiders was het nog veel slechter gesteld. Slechts in enkele districten, o.m. in Westminster en Preston, hadden de arbeiders stemrecht. Ontvolkte dorpen, waarvan de bewoners door de stedelijke industrie geleidelijk waren weggezogen, stuurden in vele gevallen twee of meer vertegenwoordigers naar het parlement; de nieuwe steden, Manchester o.a., waren in het Lagerhuis niet vertegenwoordigd. Verscheidene verkiezingsdistricten waren corrupt; de zetels in het parlement waren voor de meestbiedenden te koop en ook de kiezers zelf verkochten hun stem zoo duur mogelijk. Wie geen grootgrondbezitter was, kon slechts door bedrog en omkoopung het Lagerhuis binnendringen. Niet alleen de arbeiders, echter, maar ook de bourgeoisie zelf was van kiesrecht verstoken; de nieuwe ondernemers, fabrikanten, handelaren, kooplieden, pachters en alle overigen, die den nieuwen middenstand vormden, hadden tot de volksvertegenwoordiging geen toegang.

Tot 1832, het jaar van de kieswetwijziging, voerden de arbeiders en de liberalen gezamenlijk den strijd tegen de conservatieven voor een beter kiesrecht, een strijd, waarvan de liberalen de leiding hadden. De bourgeoisie zag in dat jaar haar voornaamste eischen ingewilligd; de nieuwe wet voorzag in maatregelen tegen de corruptie, de zetels in het parlement werden meer in evenredigheid tot de bevolking verdeeld en bijna de geheele middenstand kreeg kiesrecht. Voor de arbeiders was de grondwetsherziening evenwel een groote teleurstelling; de handenarbeiders bleven van het kiesrecht verstoken en het kiesrecht, dat zij nog hadden, werd hun ontnomen. Van de gezamenlijke actie profiteerden uitsluitend de liberalen; toen de arbeiders hun deel van de kiesrechtoverwinning opeischten, hielden de liberalen zich doof en verklaarden, dat wat hen betreft de strijd voorloopig ten einde was. Toch was het indirecte resultaat voor de arbeiders niet onbelangrijk; het feit, dat de liberalen hen op het beslissende oogenblik in den steek

lieten, opende hun de oogen voor de noodzakelijkheid van een eigen, onafhankelijke actie, die dan ook niet lang op zich liet wachten.

Was voor de liberalen de kiesrechtstrijd voorloopig van de baan, voor de arbeiders zou hij eerst recht beginnen. Tot 1830, ongeveer, mag men de Engelsche arbeidersbeweging vergelijken met een kind, dat geleidelijk tot bewustzijn komt en aan de hand van ouderen de eerste stappen door het leven onderneemt. De jaren 1830 tot 1850 toonen dezelfde beweging in haar jeugdige kracht, in haar overmoed, in haar Sturm und Drang. Het zijn de jaren van het heldentijdperk.

Chartisme noemt men in het algemeen een beweging, die strijdt voor de verwezenlijking van een bepaald charter; onder charter verstaat men een soort van oorkonde, een geschreven stuk, dat zekere voorrechten inhoudt. Zoo spreekt men heden ten dage nog vaak over het charter van den arbeid, waarmede men bedoelt het program, dat de voornaamste eischen der arbeiders omvat. Onder het Chartisme verstaat men echter in het bijzonder die beweging in Engeland, die in de jaren 1830 tot 1850 de arbeiders organiseerde voor den strijd ter verovering van het algemeen kiesrecht. De ondergrond van het Chartisme was een zuiver economische; verovering van de politieke macht was niet het doel, doch uitsluitend een middel ter verbetering van den economischen toestand der arbeidersklasse. De verovering van de politieke macht was het eenige samenbindende doel van deze groote volksbeweging. Hoe deze politieke macht na haar verovering zou moeten worden gebruikt, daarover liepen de meeningen zeer sterk uiteen en juist het ontbreken van zulk een scherp omlijnd program was de voornaamste oorzaak, dat het vuur van het Chartisme, hetwelk meermalen heeft gedreigd Engeland in vlammen te doen opgaan, omstreeks het midden van de eeuw was uitgedoofd.

Den stoot tot het ontstaan van het Chartisme gaf de kies-

wet van 1832; de teleurstelling hierover dreef de arbeiders aanvankelijk in de armen van het anti-parlementarisme en het syndicalisme. Alleen van economische actie verwachtten de arbeiders nog heil. Door gedeeltelijke of algemeene stakingen hoopten zij zich te ontdoen van het kapitalisme; inderdaad braken overal in het land stakingen uit. De macht der vakbonden was echter nog veel te gering, de overmacht van den tegenstander nog veel te groot en zoo leden de arbeiders de eene nederlaag na de andere. Wil men de wild opstandige beweging der arbeiders tegen het kapitalisme in deze en volgende jaren goed begrijpen, dan bedenke men, dat het fabrieksproletariaat voor een zeer belangrijk deel nog boerenproletariaat was, nog niet zoo lang geleden uit de dorpen naar de nieuwe steden gemigreerd; hun handen stonden weliswaar naar den fabrieksarbeid, maar met hun hoofden waren zij nog in de dorpen, op het land, waar zij in zeker opzicht welvarend waren geweest, vergeleken bij hun ellendig bestaan in de stad. Zij hadden reden om den ouden landjonker te haten, maar den nieuwen meester haatten deze ontwortelde proletariërs nog meer en dat verklaart voor een groot deel het wilde, taai volgehouden verzet der arbeiders tot aan het midden der eeuw.

Na de kortstondige opleving van het syndicalisme en de mislukte economische actie richtten de oogen der arbeiders zich andermaal naar het parlement. In den proletarischen bevrijdingsstrijd begint langzamerhand teekening te komen; het leed van de vorige jaren was niet tevergeefs geleden en de offers waren niet voor niets gebracht. Tot 1832 was de nutteloosheid van een bondgenootschap met de liberalen gebleken; tot 1835 was duidelijk geworden, dat men er met economische actie alleen niet kwam; na 1835 overweegt de parlementair-democratische actie en komt voor het eerst het streven tot uiting een eigen zelfstandige Arbeiderspartij te stichten. De meeslepende leus is de verovering van het algemeen kiesrecht, „zonder geweld als het kan,

met geweld als het moet". Het charter houdt de volgende zes punten in: 1. algemeen kiesrecht; 2. gelijke verkiezingsdistricten; 3. afschaffing van het ongelijke kiesrecht; 4. eenjarige wetgevende perioden; 5. geheim kiesrecht; 6. vergoeding voor parlementsleden. Tot de fouten, die het Chartisme aankleefden, behoorde niet in de laatste plaats het gebrek aan organisatie; landelijke organisaties waren bij de wet verboden, slechts plaatselijke vereenigingen waren toegestaan, zoodat het aan onderlinge samenwerking en contact ontbrak. Dit tekort werd zoo goed mogelijk aangevuld door de enkele leiders, wier rol in deze beweging daardoor een zeer voorname is geweest. Dit is een van de redenen, waardoor, ook nog heden ten dage, de leiders der arbeidersbeweging in Engeland bij het volk veel meer bekend en gevierd zijn dan b.v. in Duitschland, waar zij hun niet minder belangrijke werk doen in het ongeziene, zonder dit enige contact met de volksmassa. De volksleider in Engeland heet Ramsay, Jimmy, Oom Arthur. De leider in Duitschland doet zijn werk naamloos. De leider in Engeland staat midden in, de leider in Duitschland staat boven het volk.

De strijd om het algemeen kiesrecht was er een, die hoofdzakelijk door de arbeiders zelf werd gevoerd. Weliswaar erkenden de liberale bladen en woordvoerders het rechtvaardige van den kiesrechteisch, doch zij trachtten de arbeiders er van te overtuigen zich voorloopig te beperken tot de afschaffing van de graanrechten om daarna gemeenschappelijk te strijden voor de verovering van het algemeen kiesrecht. Het wantrouwen was wederkeerig; van algemeen kiesrecht moesten de liberalen niets hebben in verband met het radicalisme in de arbeidersbeweging en in het beroep van de liberalen om steun in den strijd voor den vrijhandel zagen de arbeiders niets anders dan een handige manoeuvre om hun aandacht van het algemeen kiesrecht af te leiden. Een nationale conventie der Chartisten, het eerste arbeidersparlement in de geschiedenis van Groot-Brittannië, in

1839 te Londen bijeengeroepen, maakte zich dan ook geheel los van de liberalen door te besluiten, dat de verovering van het algemeen kiesrecht in het brandpunt van den strijd zou blijven staan en dat de liberalen eerst dan op den steun der arbeiders voor den vrijhandel konden rekenen, wanneer de kiesrechtstrijd in het voordeel van de arbeiders was beslecht. Een der voornaamste overwegingen van het congres was, dat de vrijhandelaren er op uit waren de Engelsche loonen omlaag te drukken tot het peil van Duitschland, dat sedert den val van Napoleon een gevreesd concurrent van de Engelsche textielindustrie was geworden.

Aan het congres werd de vraag voorgelegd, wat zou moeten gebeuren, indien het parlement een ingediend petitionnement verwierp. De meeningen hierover liepen sterk uiteen; de gematigden waren in de minderheid; de meerderheid was aan de zijde van hen, die openlijk geweld en wapening van de arbeiders predikten. Inderdaad brachten de arbeiders in sommige deelen van het land wapenen bijeen. Georganiseerd gebeurde dit allerminst, zoodat de verspreide leiders zich niet behoorlijk rekenschap konden geven van de krachten der revolutionaire beweging.

Het Lagerhuis verwierp het petitionnement met 46 tegen 235 stemmen. De verwerping, met deze groote meerderheid, bracht het congres tot een wanhoopsstemming. Bij bloedige incidenten in Birmingham waren de arbeiders meester van de straat gebleven; wat hier kon, moest ook in andere deelen van het land mogelijk zijn, mits het geweld behoorlijk werd georganiseerd. Op dat doel was de verdere actie van het congres gericht. De algemeene staking, de z.g. nationale vacantie, werd voorloopig op 12 Augustus 1839 bepaald. De groote dag verliep zonder noemenswaardige incidenten. De leiders, voor zoover niet gearresteerd, verloren in toenemende mate het contact met de massa. In de eerste dagen van September 1839 besloot een kleine groep, het overblijfsel der eens zoo machtig schijnende conventie, tot ontbinding. De regeering en de gewapende

macht waren meester van het terrein. Een opstand in Wales werd bloedig onderdrukt; zware gevangenisstraffen be- roofden de beweging van haar voornaamste leiders. Nog tweemaal werden bij het parlement petitionnementen voor het verkrijgen van algemeen kiesrecht ingediend, beide keeren met negatief resultaat. Voor het laatst laaide hier en daar het vuur in volgende jaren op, doch geleidelijk zakte de beweging ineen om tegen het midden van de eeuw geheel uit de geschiedenis der arbeidersbeweging te ver- dwijnen. Ook ditmaal waren het de liberalen, die in hun strijd tegen het protectionisme van de grootgrondbezitters het meest van de volksbeweging profiteerden; de graan- rechten werden in 1846 opgeheven. Voor Engeland begon de periode van den vrijhandel. De gouden eeuw was in aantocht.

*Zelfstandige politieke actie; oprichting
I.L.P. en Arbeiderspartij.*

Het beeld van Engeland, wij bedoelen in dit verband meer de psychologie van den Engelschman, onder- gaat in de eerstvolgende dertig jaren een groote ver- andering. De eerste industrieele revolutie, waarin was gezaaid, behoorde tot het verleden; de tweede revolutie, waarin de oogst werd binnengehaald, begon. In de eerste plaats de arbeidersbeweging zelve onderging den invloed van den nieuwen tijd. De ervaringen uit vroeger jaren had- den geleerd, dat met geweld maar weinig viel te bereiken; de geleden verliezen en de gebrachte offers waren in elk geval niet in evenredigheid met de behaalde winsten. De macht der arbeidersorganisaties was nog veel te klein, die van den tegenstander reeds veel te sterk. De actie van de Luddisten, die zich tegen de machine meenden te kunnen verzetten door haar kapot te slaan, was op niets anders

uitgeloopen dan op zware straffen en doodvonnissen voor de wanhopigen; de wilde stakingen hadden geen lotsverbetering gebracht en zelfs de revolutionaire beweging van de Chartisten had niet geleid tot het gestelde doel: de verovering van het algemeen kiesrecht. Een tijd brak aan, waarin het geweld op den achtergrond geraakte. De psychologie van den arbeider was sterk gewijzigd. De generatie van hen, die van het platteland naar de fabrieken in de steden waren gegaan, begon uit te sterven; de nieuwe generatie was onder het geraas der raderen en het gestamp der machines groot geworden; voor haar sprak het verleden niet meer, ten hoogste bij overlevering, zij trachtte zich in het onvermijdelijke kapitalisme zoo goed mogelijk te schikken, to make the best of it. De ergste uitbuiting was bovendien voorbij; bij stukken en brokken kwam er een begin van sociale wetgeving tot stand, eerst voor de fabrieken, later voor de mijnen; de afschuwelijk lange werktijden, speciaal voor vrouwen en kinderen, begonnen te verminderen. Tot 1850 had de arbeider geen hoop, geen uitzicht op eenige beterschap; na het midden der eeuw begonnen van den rijken disch der ondernemers enkele kruimkens neer te vallen op zijn tafel.

In het parlement viel voor den arbeider voorloopig niets te bereiken; de nieuwe middenstand, die het kiesrecht had veroverd, had andere zorgen dan zich met het stemrecht van den minderen man te bemoeien. De belangstelling van de arbeiders was in de komende kwart eeuw bijna uitsluitend op de vakbeweging gericht; de grondslag werd gelegd voor een krachtige, sterke vakbeweging, waarop later, tegen de negentiger jaren, de eerste socialistische vereenigingen konden groeien. De blik van den Engelschen arbeider in deze jaren is beperkt; alleen de vakbelangen hebben zijn aandacht en dan nog alleen maar de vakbelangen van de geschoolden. Onder deze betrekkelijk weinige geschoolden, bevoorrechten, vegeteert de groote massa der ongeschoolde arbeiders, die de steeds meer geperfectioneerde techniek

in toenemende mate behoeft, wier loonen laag zijn en te ontoereikend voor het betalen van hooge contributies, die de vakbonden eischten.

Ook de psychologie van den nieuwen middenstander is door de eerste industrieele revolutie sterk gewijzigd. De techniek met haar schier onbegrensde mogelijkheden heeft van hem een gansch ander mensch gemaakt. Ook hier een nieuwe generatie. Politiek niet langer burger van den tweeden rang, doch vertegenwoordigd in het parlement, dat aan zijn wil gehoorzaamt, zijn wetten uitvaardigt. Economisch vrij van knellende banden, meester over een techniek, die de eene na de andere industrie ontsluit. Over geheel Engeland breiden de spoorwegen zich uit; met voor een groot deel Britsch geld bouwt het continent zijn spoorwegen, die het eene land met het andere verbonden; naar alle deelen der aarde vervoeren Engelsche schepen de Engelsche producten; de textielindustrie, nog onbedreigd door concurreerende tegenstanders, breidt machtig haar vleugelen uit; het aanleggen van spoorwegen en het bouwen van schepen vereischen een koortsachtige ontwikkeling van metaal- en steenkoolindustrie —, dit alles maakt in de kwart eeuw na 1850 Engeland tot de werkplaats van de wereld, tot beheerscheres van de zeeën. De nieuwe bourgeoisie ziet dit alles als het werk van haar handen; haar gezichtskring is tot bijna in het oneindige verruimd; zij is als het ongetemde paard, dat onstuimig voortholt op zijn weg, vertrappend wat het voor de voeten komt. *Laissez faire*, laat ons begaan! De bourgeoisie wil vrij zijn, op geen enkel gebied duldt zij inmenging van den lastigen staat, noch in de binnenlandsche verhoudingen, noch in de buitenlandsche handelsbetrekkingen. Na de afschaffing van de graanrechten, die het brood van den arbeider, zijn voornaamste voedsel, kunstmatig op hoogen prijs houden en hem looneischen doen stellen, volgt geleidelijk de intrekking van alle rechten, die den invoer van buitenlandsche grondstoffen bemoeilijken. Omstreeks 1860 is de vrijhandel in Engeland onbestreden meester van

het terrein. De overvloed van geld, die Engeland tot het financieele en commercieele centrum van de wereld heeft gemaakt, bevordert Engeland tevens tot den politieken scheidsrechter van Europa. Op dit beeld drukt zelfs de koningin haar toepasselijken naam: Victoria.

Het is begrijpelijk, dat in deze jaren van onafgebroken opgang de arbeider onder de betoovering komt van den glans, die afstraalt van de bourgeoisie. Goed heeft hij het nog allesbehalve, zijn arbeidsvoorwaarden blijven in de meeste gevallen nog jaren lang onmenschelijk, maar toch, de verschrikkingen van de tweede industriele revolutie zijn niet meer zoo erg als die van de eerste. Van ernstige mededinging heeft de Engelsche ondernemer voorloopig nog geen last; hij kan minder hardvochtig zijn dan de ondernemer op het vasteland, die in scherpen concurrentiestrijd tegen den Engelschman zijn aandeel van de wereldmarkt moet veroveren en voor wien iedere stuiver besparing op het arbeidsloon direct en indirect winst beteekent. Anders dan in Duitschland prikkelt bovendien een absolute monarchie den Engelschen arbeider niet tot politiek verweer. Weliswaar kregen bij de grondwetsherziening van 1867 de arbeiders van de groote steden kiesrecht (niet de mijnwerkers in de dorpen en de landarbeiders), doch aan eigen politieke actie waren zij nog lang niet toe. Beurtelings loopen zij achter de conservatieven of (het meest) achter de liberalen aan, die zij tegen elkaar uitspelen om in de wet van 1875 de erkenning van de elementairste vakvereenigingsrechten te doen vastleggen. Zoo sterk staan in deze jaren de arbeiders onder den meeslependen invloed van de liberalen en hun leus van *laissez faire*, dat zij staatsbemoeiing voor een wettelijken maximum arbeidsduur hooghartig van de hand wijzen. Zelfs in onze dagen, nu het er op aankomt alle krachten te verzamelen tot ratificatie van de Washingtonsche achturenconventie, hebben de Engelsche arbeiders, met name de spoorwegarbeiders onder leiding van den half-liberalen vakvereenigingsleider Thomas, zich nog niet geheel aan dezen

ouden invloed weten te onttrekken. De weinige arbeiders, die in het Lagerhuis zitting hadden, zaten er als liberalen; bij tusschentijdsche of algemeene verkiezingen had nergens een onafhankelijke arbeiderscandidaat tegen een liberaal ook maar eenige kans op succes. Het zou tot in het midden van de negentiger jaren duren, voor er sprake kon zijn van een onafhankelijke arbeidersbeweging.

Zoolang de voorspoed duurde, hielden de vakvereenigingen vast aan de oude opvattingen van Owen over de noodzakelijkheid van vreedzame samenwerking tusschen de bourgeoisie en het proletariaat. Over de toenmalige opvattingen der vakvereenigingsleiders, voor ons met modernere begrippen niet altijd gemakkelijk te begrijpen, is veel litteratuur verschenen van hen, die gepoogd hebben de verschillpunten tusschen het Engelsche en het continentale socialisme te verklaren. In zijn kort geleden verschenen *Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung in England* zegt de (communistische) schrijver Th. Rothstein, dat hun houding grenst aan die van verraad. In zijn veel dieper gaande studie over *De geschiedenis van het Britsche vakvereenigingswezen* (Nederlandsche vertaling van Henri Polak) schrijft Sidney Webb op blz. 317, dat „de vermenging van het politieke geloof der vakvereenigingsleiders met dat der officieele liberale partij volmaakt oprecht” was en verder: „de bekwame en nauwgezette mannen, die de „voorstebank” van het vakvereenigingscongres van 1876 tot 1885 uitmaakten, waren zonder eenigerlei tegenovergestelde politieke theorie opgegroeid en hadden bijgevolg het bezwaar tegen inmenging der wetgeving of bestuur van regeeringswege tot een absoluut dogma verheven”. Het woord verraad is, vooral door communistische monden, gemakkelijk uitgesproken en ook zonder veel moeite te bewijzen aan de hand van uit hun tijd gerukte documenten, doch daar komt men niet veel verder mede. Marx zelf heeft hieromtrent enkele opmerkingen gemaakt in een voortreffelijk geschrift *Revolutie en contra-revolutie* (1896), waaruit wij enkele zinnen mogen

citeeren: „Wanneer men naar de oorzaken van het slagen der contra-revolutie vraagt, krijgt men van alle kanten het gemakkelijke antwoord, dat het de heer A of burger B is geweest, die het volk „verried”. Dit antwoord mag naar gelang van de omstandigheden waar zijn of niet, het kan echter onder geen enkele omstandigheid verklaren, zelfs niet aantonen, hoe het kwam, dat het „volk” zich zoo liet verraden. En hoe jammerlijk is het vooruitzicht voor een politieke partij, welker geheele politieke inventaris alleen bestaat in de erkenning van het eenige feit, dat burger zoo en zoo geen vertrouwen verdient”.¹⁾

Dat het *laissez faire*, zooals Webb zegt, het politieke en sociale geloof der vakvereenigingsleiders van dien tijd was, heeft met verraad niets uitstaande; hun opvattingen waren zonder eenigen twijfel de gangbare meeningen van de massa der (geschoolde) leden. De kentering bij de geschoolde arbeiders kwam pas, de kloof tusschen geschoolde en ongeschoolde werklieden werd eerst overbrugd, toen de magere jaren hun intrede deden en felle economische crises Engeland begonnen te teisteren, toen Duitschland na den oorlog van 1870 een zeer gevreesde concurrent op de wereldmarkt begon te worden en Amerika in eigen behoeften begon te voorzien en tegen de buitenlandsche concurrentie hooge tariefmuren optrok, toen, om het kort te zeggen, Engeland zijn monopolie in de wereld verloor en niet langer de eenige werkplaats van de wereld was. Eerst toen de langdurige malaise, die omstreeks 1878 begon en slechts door een tijdelijke verbetering in de jaren 1881 tot 1883 werd onderbroken, de best georganiseerde ambachtslieden bij duizenden en duizenden op straat zette, pas toen begon de tot dusver bevoorrechte geschoolde arbeider te begrijpen, dat hij er met het bescheiden kiesrecht, met den vrijhandel, met het liberalisme en met zijn ouderwetsche vakvereenigingen niet meer kwam en dat voor duurzame lotsverbetering een prin-

¹⁾ *Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland*. Von Karl Marx. Fünfte Auflage. Bld. 2.

cipieele verandering van de bestaande productieverhoudingen noodzakelijk en onvermijdelijk was. Eerst toen, om nogmaals Webb te citeeren, begon de steenhouwer, de timmerman en de ijzergieter te begrijpen, dat zijn oude en machtige vakvereeniging werd teruggebracht tot weinig meer dan een zieken- en begrafenisclub, die allen steun aan stakingen, zelfs dien tegen loonsvermindering en verlenging van arbeidsduur, weigerde en de uitkeering bij werkloosheid slechts kon in stand houden door zich bij haar meer welhebbende leden zwaar in de schulden te steken. „Zooals het nu samengesteld is — schreef Burns in September 1887 in *Justice* —, draagt het vakvereenigingswezen de kiem zijner eigen ontbinding in zich.... Hun (op aandrang der bourgeoisie) roekeloos op zich nemen van plichten en verantwoordelijkheden, in den vorm van uitkeeringen bij ziekte en invaliditeit, die slechts door den staat of de geheele gemeenschap vervuld kunnen worden, is bezig de groote vakvereenigingen te verpletteren door het belasten der leden tot het onduldbare toe. Dit verlamt hen zoodanig, dat zij, uit vrees van niet in staat te zijn aan hun uitkeeringsverplichtingen te kunnen voldoen, zich vaak zonder protest inbreuken der patroons laten welgevallen. Het gevolg daarvan is, dat zij alle hebben opgehouden vakvereenigingen tot handhaving van de rechten van den arbeid te wezen en gedegenereerd zijn tot gewone burgerlijke en kleinburgerlijke belasting-verminderende instellingen”.

Het kapitalisme zelf zorgde voor de zoo hoog noodige opruiming van het standengevoel binnen de arbeidersbeweging zelve. De geschoolde arbeider verzette zich niet langer tegen opneming van zijn ongeschoolden kameraad in denzelfden vakbond; de hoofdarbeider begon te begrijpen, dat zijn klassebelang hem noopte de zijde te kiezen van den handenarbeider. Een toestand ontstond, dien Marx in zijn genoemde boekje in enkele zinnen zoo meesterlijk samenvat: „De ontwikkeling der bestaansvoorwaarden voor een talrijk, sterk, geconcentreerd en intelligent proletariaat gaat

hand in hand met de ontwikkeling der bestaansvoorwaarden voor een talrijke, rijke, geconcentreerde en machtige bourgeoisie. De beweging van de arbeidersklasse is nooit zelfstandig en van uitsluitend proletarisch karakter, voor niet alle verschillende deelen van de bourgeoisie en met name haar meest ontwikkelde deel, de industrieelen, de politieke macht hebben veroverd en den staat volgens hun behoeften hebben gekneed. Is het echter eenmaal zoover, dan nadert dreigend het onvermijdelijke conflict tusschen de ondernemers en de arbeiders, zonder verder te kunnen worden uitgesteld; dan is het niet langer mogelijk de arbeiders met bedriegelijke hoop en beloften, die toch nimmer in vervulling kunnen gaan, af te schepen; dan, eindelijk, komt duidelijk naar voren het groote probleem van de negentiende eeuw: de opstand van het proletariaat".¹⁾ De groote havenarbeidersstaking in Londen van het jaar 1889 bevestigt deze uitspraak van den meester; na deze staking, die voor de arbeiders in alle opzichten een overwinning werd, was de oude vakverenigingsgeest ten doode opgeschreven. Van dat oogenblik af begint in Engeland de eigenlijke geschiedenis van het socialisme als onafhankelijke politieke organisatie van het proletariaat.

Het zal den lezer uit de vorige bladzijden duidelijk zijn geworden, dat het socialisme in Engeland als het ware werd geënt op de vakbeweging, geheel anders dan b.v. in Duitschland, waar de vakbeweging na de politieke partij kwam en zich in zekeren zin tegen de partij in heeft moeten doorzetten en handhaven. In tegenstelling tot Duitschland begon in Engeland het socialisme niet als een secte, doch het vond een groote massa van nog conservatief en liberaal denkende arbeiders, die geleidelijk tot het socialisme moest worden bekeerd. Men zal op volgende bladzijden zien, welk een invloed deze omstandigheid op het program der latere Arbeiderspartij heeft gehad en men zal nu ook begrijpen, hoe het mogelijk was, dat de Engelsche arbeiders, in wier

¹⁾ *Revolution und Kontre-Revolution*. Bld. 9.

midden Marx als banneling leefde, zoo weinig van zijn revolutionaire theorieën hebben overgenomen —, konden overnemen, wijl zij er geestelijk niet rijp voor waren.

Na de stichting van de Duitsche sociaal-democratische partij in 1875 en de oprichting in Frankrijk, door Jules Guesde, van de Parti Ouvrier, stichtte Hyndman in 1881 de eerste moderne socialistische partij in Engeland, die hij den naam gaf van Democratic Federation. Partij is veel gezegd; de stichting van Hyndman, die in 1884 den naam kreeg van Social Democratic Federation, heeft het nooit verder kunnen brengen dan tot enkele duizenden leden en nimmer heeft de groep, die heden nog bestaat, invloed van eenige beteekenis op de Engelsche arbeiders gehad. Hyndman, die op aanraden van een vriend een Fransche uitgaaf van *Das Kapital* had gelezen, wilde na lezing er van met den schrijver kennis maken. Blijkbaar in het geheel niet beseffend, welk een genie Marx was, verliep het eerste onderhoud vrij koel en de verstandhouding werd er niet beter op, toen Hyndman in het openbaar aan woorden van Marx een geheel verkeerde en ontactische uitlegging gaf, wat hem bij Marx den naam van nieuwtjesjager bezorgde. Nog slechter werd de verhouding, toen Hyndman de denkbeelden van Marx in boekvorm onder het Engelsche publiek uitgaf, doch verzuimde er den naam van Marx bij te vermelden, waarschijnlijk met een goede bedoeling, de vooroordeelen van zijn landgenooten tegen buitenlanders kennende. Marx, die een belangrijk deel van zijn toch al zoo moeilijke leven aan het schrijven van *Das Kapital* had besteed, was hierover buitengewoon verontwaardigd. Weliswaar heeft Hyndman in een later werk over „de historische grondslag van het socialisme” Marx en Engels recht gedaan door hen uitvoerig te citeeren, doch de breuk is nimmer geheeld.

De stem van de Marxistisch-revolutionaire Social Democratic Federation is in Engeland nooit veel meer geweest dan die van een roepende in de woestijn. Van onschatbare waarde voor het socialisme in Engeland waren twee andere

vereenigingen, die elkaar in onderlinge samenwerking voortreffelijk hebben aangevuld, n.l. de Fabian Vereeniging en de Independent Labour Party (Onafhankelijke Arbeiderspartij, voortaan afgekort als I.L.P.).

Over het pionierswerk van de I.L.P., aan welker verdere geschiedenis een apart hoofdstuk is gewijd, mogen hier enkele korte opmerkingen worden gemaakt. In 1893 door Keir Hardie in het leven geroepen, begon zij haar loopbaan met een program van zuiver reformistische hervormingen als: een wettelijke achturendag, afschaffing van overwerk, stukwerk en kinderarbeid, staatszorg voor zieken, ouden van dagen, invaliden, weduwen en weezen, werkloozenverzekering, uitbreiding van het kiesrecht en herziening van het belastingstelsel. Door haar program van actie onmiddellijk aan te passen bij de verlangens, die in de vakbeweging naar sociale wetgeving leefden, hoopte de I.L.P. de vakbeweging geleidelijk los te maken van de liberalen en de conservatieven en haar te rijpen voor zelfstandige politieke actie. Vandaar haar naam: Independent Labour Party, Onafhankelijke Arbeiderspartij, met bewuste weglating van de woorden socialisme of sociaal-democratie, welker betekenis blijkens het geringe succes van de Social Democratic Federation door de Engelsche arbeiders van die dagen nog niet kon worden begrepen. Tientallen jaren door de liberalen opgevoed in het politieke en sociale geloof van het „laisser faire”, in de noodzakelijkheid van harmonische samenwerking tusschen werkgever en werknemer, luisterden de arbeiders niet naar de Social Democratic Federation, die sprak van fellen klassenstrijd en van de noodzakelijkheid tot revolutionaire verovering van den staat. Wat zij noodig hadden was een gemakkelijk en eenvoudig te begripen program van geleidelijke sociale hervormingen. Zulk een program gaf hun de I.L.P. De Social Democratic Federation stond ver buiten de vakbeweging; de I.L.P. stond er midden in en daaraan dankte zij haar succes voor de komende kwart eeuw.

Van geheel anderen aard was de Fabian Society (Vereeniging), een kleine groep van socialistische intellectueelen, zich noemend naar den bekenden Romeinschen legeraanvoerder Fabius Maximus, die in zijn strijd tegen Hannibal gevechten in het open veld vermeed en den vijand trachtte af te matten door schermutselingen en flankaanvallen; het volk gaf hem aanvankelijk den ongunstigen bijnaam Cunctator (draler), doch later den eernaam „schild van Rome”. Voor beide benamingen gaat de vergelijking op. Men heeft wel eens, en zeer terecht, de I.L.P. de ziel en de Fabian Vereeniging de hersenen genoemd van de nieuwe richting, die de Engelsche arbeidersbeweging in en na de negentiger jaren insloeg. In 1900 had de Fabian Vereeniging niet veel meer dan 800 leden; de quantiteit was gering, de qualiteit echter uitmuntend, hetgeen nog wel eens in herinnering mag worden gebracht bij hen, die zich tegenwoordig blind staren op de macht van het getal alleen. Wat in die dagen mannen en vrouwen als Sidney en Beatrice Webb, Bernard Shaw, Annie Besant, prof. Graham Wallas en anderen voor het Engelsche socialisme hebben gedaan, is moeilijk te onderschatten. Ofschoon de Fabian Vereeniging bij de oprichting van de I.L.P. was vertegenwoordigd, stond zij van den aanvang af weifelend tegenover de kansen van een onafhankelijke, zelfstandige politieke organisatie van het proletariaat. Haar doel was veeleer de burgerlijke partijen te doordringen van den socialistischen geest en dit doel trachtte zij te bereiken door het publiceeren van wetenschappelijke geschriften, bekend onder den naam van Fabian Essays. Een openlijk conflict met hun tegenstanders, zooals de I.L.P. dit had uitgelokt door haar oprichting, wilden de Fabiërs naar het voorbeeld van den Romeinschen consul vermijden; liever onderhielden zij betrekkingen tot de conservatieve en de liberale partij om haar leden door een aanhoudende propaganda voor het socialisme te winnen. Mag de I.L.P. met trots op haar werk terug zien, niet minder tevreden kunnen de Fabiërs terugzien op hun staat van dienst. Het

is in niet geringe mate hun verdienste, dat — in tegenstelling b.v. tot Duitschland — het socialisme en ook de vakbeweging gezag kregen bij den derden stand en de middengroepen, waaruit in latere jaren zooveel bruikbare krachten naar de Arbeiderspartij overliepen. Inderdaad, de Fabiërs verdienen den naam van „dralers”. De I.L.P. bestond uit jonge vakvereenigingsleiders, actieve mannen en vrouwen, die straks de leus van „socialisme nu” zouden verkondigen, die niet wachten konden, omdat de vakbeweging op lotsverbetering niet wachten wilde. De Fabian Vereeniging bestond uit min of meer welgestelde intellectueelen, die voor de verwezenlijking van hun program, de geleidelijke overgang van kapitalisme naar socialisme, geen bijzondere haast behoeften te maken, die zonder gevaar te loopen een achterhoede te verliezen, die zij niet hadden, zich konden overgeven aan rustige wetenschappelijke overpeinzingen in het besef, dat hun voorbereidend werk de latere beweging ten goede zou komen. Den naam „draler” heeft de Fabian Vereeniging verdiend, maar niet minder aanspraak maakt zij op den eernaam van „schild van het socialisme”.

Aan de conferentie in Bradford (1893), waar tot oprichting van de I.L.P. werd besloten, namen 120 gedelegeerden deel; onder de gasten bevond zich G. B. Shaw. De naam, die aan de nieuwe partij zou worden gegeven, leverde moeilijkheden op. Sommigen stelden voor haar Socialistische Arbeiderspartij te noemen en zich voor het socialistisch beginsel niet te schamen; anderen, de meerderheid, verkozen den naam: Onafhankelijk. Ben Tillet (de latere leider der transportarbeiders) drukte zich in dezen geest uit: „Ik ben van meening, dat de Engelsche vakbeweging het beste socialisme en de beste arbeiderspolitiek is. Wij moeten de vakbeweging winnen, want haar leden zijn werkelijke socialisten en niet slechts revolutionaire lawaaischoppers. En al hadden wij vijftig van zulke partijen als de Duitsche sociaal-democratie, dan nog zou ik de voorkeur geven aan onze hechte, vrijzinnige vakbeweging. De meeste socialisten van het

Europeesche vasteland zijn niet meer dan domme praatjesmakers en papegaaien, die achter de kachel kruipen als het op vechten aankomt. Daarom moeten wij ons eenvoudig Arbeiderspartij noemen en niet Socialistische Arbeiderspartij".

Met welke moeilijkheden de I.L.P. aanvankelijk heeft te kampen gehad, moge blijken uit het resultaat van de eerste algemeene verkiezingen in 1895, waaraan zij deelnam. De partij stelde 28 kandidaten, die allen een nederlaag leden, wat de I.L.P. op 8.400 pond sterling aan verbeurd verklaarde waarborgsommen kwam te staan. In Barnsley, een kolen-district van Yorkshire, was bij een tusschentijdsche verkiezing Peter Curran voor de I.L.P. candidaat; tegenover hem stonden een liberale werkgever en een conservatieve kapitein. De algemeene secretaris van den mijnwerkersbond maakte dag en nacht propaganda voor de liberalen; de geheele pers stond achter den liberaal, terwijl Curran zelf door de mijnwerkers werd gesteund en diens vrouw en kinderen dagelijks werden bespot en gesard.

Ongewild kwam de regeering de arbeidersbeweging te hulp. Na enkele voor de arbeiders verloren stakingen in de jaren 1897 en 1898 hief zij het recht van posten bij stakingen op en gaf den werkgevers gelegenheid een vakbond voor de schade van posten en staken aansprakelijk te stellen. In Augustus 1900 brak in Wales bij de Taff Vale Spoorwegmaatschappij een staking uit. De officieele vakbond, die tegen de staking was, trachtte te bemiddelen, doch tevergeefs, de spoorwegarbeiders legden het werk neer en zetten tegen de onderkruipers hun posten uit. De spoorwegmaatschappij diende tegen den spoorwegarbeidersbond een eisch tot schadevergoeding in en in hoogste instantie werd de bond tot het betalen van een vergoeding van 50.000 pond sterling veroordeeld.

Het gevolg van deze uitspraak, die onder de arbeiders groote beroering bracht, was, dat in de volgende jaren de belangstelling der arbeiders weer meer den politieken dan den economischen kant uitging. In hetzelfde jaar werd de

grondslag van de Arbeiderspartij gelegd. Op 27 en 28 Januari kwamen in Londen 120 afgevaardigden bijeen, waar tot oprichting der partij werd besloten; arbeidersvertegenwoordigend comité was aanvankelijk haar naam. Van eenig socialistisch program was geen sprake. Het doel van het comité vindt men omschreven in de woorden van Steadman: „Ik was van mijn jeugd af een ijverig vakvereenigingsman en geloofde, dat alleen de actie van de vakbeweging voldoende was om den toestand van de arbeiders te verbeteren. De resultaten der stakingen hebben mij echter geleerd, dat die arbeidersleiders, die ook politieke actie verdedigden, gelijk hadden en dat ik het verkeerd zag. Ik ben verder door mijn politieke werkzaamheden tot de overtuiging gekomen, dat wij in het parlement sterker moeten zijn vertegenwoordigd”.

In het comité waren drie stroomingen: de eerste (de Fabiërs) wilden de betrekkingen tot de liberalen niet opgeven; de tweede (de I.L.P.) was voor volstrekte zelfstandige actie in het parlement en de derde (de Social Democratic Federation) was voorstander van een partij naar het voorbeeld van de Deutsche sociaal-democratie. De tweede richting had de meeste aanhangers. Een poging van de Federation om in het program der Arbeiderspartij de socialisatie der productiemiddelen op te nemen, mislukte en had bijna tot ontbinding van het comité geleid, indien Keir Hardie op dat oogenblik niet had ingegrepen door aan de oude vakvereenigingsleiders een concessie te doen om de mogelijkheid van samenwerking met de liberalen in het parlement open te houden. Bij het comité sloten zich in het eerste jaar 41 vakbonden en de drie socialistische vereenigingen aan, die bij elkaar 375.931 leden telden. In 1906 noemde het comité zich voortaan Arbeiderspartij. Drie jaar later sloten ook de mijnwerkers, wier parlementaire vertegenwoordigers tot dat oogenblik liberalen waren geweest, zich bij de Arbeiderspartij aan.

De Arbeiderspartij was en is hoofdzakelijk nog een fede-

ratie van vakbonden en socialistische vereenigingen. Met meerderheid van stemmen kan iedere vakbond beslissen zich bij de Arbeiderspartij aan te sluiten; van zijn contributies staat dan iedere bond een deel af en stort het in het politieke fonds der Arbeiderspartij, vrijwel haar eenige bron van inkomsten. In iederen bond zijn derhalve conservatieve of liberale minderheden, die tegen hun zin, door een meerderheidsbesluit, naar de Arbeiderspartij kunnen worden overgeheveld. Deze mindeheden, vaak werktuigen in handen van conservatieven of liberalen, hebben het in den loop der jaren de Arbeiderspartij herhaaldelijk vrij lastig gemaakt. Het begon in 1908 met het beruchte Osborne-vonnis. In dat jaar diende een arme arbeider, Osborne van naam, een klacht in tegen zijn vakbond, omdat een deel van zijn contributie voor politieke doeleinden tegen zijn zin aan de Arbeiderspartij werd afgedragen. In hoogste instantie werd beslist, dat de vakbonden geen recht hadden eenige contributie voor politieke doeleinden te heffen en dit werd hun dan ook voorloopig verboden. Aanvankelijk heeft de Arbeiderspartij van deze uitspraak financieel veel nadeel ondervonden, doch op den duur stoorden de groote vakbonden zich niet aan het verbod. Nadat in 1906 de gevolgen van het Taff Vale-vonnis waren weggenomen, kwam in de zaak Osborne in 1913 een compromis tot stand, waarbij aan de vakbeweging politieke actie werd toegestaan; aan de wenschen der minderheden kwam de wetgever tegemoet door de bepaling (het zoogenaamde „contracting out”), dat een vakbondslid, hetwelk voor het politieke fonds niet wenschte bij te dragen, daarvan op uitdrukkelijk verzoek kon worden ontheven, zonder zijn gewone rechten als vakvereenigingslid te verliezen.

*De oorlogsjaren; eerste partijprogram;
eerste Arbeidersregeering.*

Tot aan den oorlog heeft de Arbeiderspartij zich in regelmatigen groei mogen verheugen. De eene na den anderen vakbond sloot zich bij de partij aan, tot dat in 1908 de invloed van het Osborne-vonnis zich doet gelden en tot 1914 het aantal aangesloten vakvereeningen achteruit loopt. Het waren echter overwegend kleine vakbonden, die de partij tijdelijk den rug toekeerden, hetgeen blijkt uit de totaalcijfers van het lidmaatschap, dat ondanks Osborne regelmatig blijft stijgen. Deze ontwikkeling bewijst, hoe goed het van de oprichters was gezien de half conservatief-liberale vakbeweging eerst op te voeden tot onafhankelijk denken om pas daarna de partij een socialistisch program te geven.¹⁾

De oorlogsjaren hebben dezen groei van onafhankelijke naar socialistische partij verhaast. Aanvankelijk kwamen door het uitbreken van den oorlog de politieke en de economische actie van de Engelsche arbeiders tot rust. Toen de oorlog zijn fatalen loop nam en de vredesdemonstraties in de eerste dagen van Augustus 1914 hun eigenlijke doel hadden gemist, schaarden zoowel de partij als de vakbeweging zich achter de regeering om alle krachten te concentreeren op de verdediging aan het front. De vakbeweging sloot een wapenstilstand met de ondernemers, zoodat groote conflicten achterwege bleven; weliswaar zagen de jaren 1916, 1917 en het tweede halfjaar van 1918 een reeks van kleinere stakingen, doch de officieele vakbeweging stond daar niet achter; zij waren veeleer uitingen van algemeene oorlogsmoeheid, waardoor niet-officieele vakbondsleiders een kans kregen. Ook de Arbeiderspartij strekte tijdelijk de wapenen van den klassenstrijd. Bijna gedurende den geheelen oorlog was de partij in de regeering vertegenwoordigd. In Juni 1915 maakte de liberale

¹⁾ Zie de staten aan het einde van dit boek.

regeering plaats voor een coalitie-kabinet, waarin Arthur Henderson met twee andere leden der Arbeiderspartij zitting hadden. Toen in December 1916 Asquith werd opgevolgd door Lloyd George, trad Henderson als minister van munitie in het oorlogskabinet om in Juni 1917, na zijn terugkeer uit Rusland, zijn plaats af te staan aan Barnes, eveneens officieel de Arbeiderspartij in de regeering vertegenwoordigend. Slechts de I.L.P., aangevoerd door MacDonald en Snowden, stond op het extreme pacifistische standpunt, doch zij vormde een vrijwel onbeteekenende minderheid. De Arbeiderspartij en het vakverbond konden rekenen op den steun van vrijwel de geheele arbeidersbeweging in hun propaganda voor het werven van soldaten. Weliswaar hebben de invoering van den zoo gehaten gedwongen dienstplicht en het uitbreken van de Russische Maart-revolutie van 1917 het uithoudingsvermogen van de Engelsche arbeiderspartij op een zware proef gesteld, doch niet eerder dan na den wapenstilstand, na de definitieve nederlaag van de Duitschers, heeft de Arbeiderspartij haar deelneming aan de coalitie-regeering verbroken.

De vele en ingewikkelde na-oorlogsproblemen stelden de partij voor de noodzakelijkheid een concreet program van eischen uit te werken. Door haar deelneming aan de beide coalitie-regeeringen, waarin zij met belangrijke posten vertegenwoordigd was geweest, had de nog zoo jonge partij de algemeene aandacht op zich gevestigd. Een program was bovendien noodig om zich voor te stellen aan de honderdduizenden nieuwe kiezers (practisch alle mannen, de vrouwen boven 30 jaar), die bij de wet van 1918 kiesrecht hadden gekregen. Stelselmatige organisatie van productie en distributie, voor den oorlog alleen door socialistische partijen gepropageerd, was in de oorlogsjaren een onmisbare noodzakelijkheid gebleken; ook in kringen buiten de Arbeiderspartij stond men minder afwijzend tegenover eischen van nationalisatie van productiemiddelen, of althans openbare contrôle daarover. Door haar vertegenwoordiging

in de regeering en haar deelneming aan de vele internationale socialistische congressen had de partij in de buitenlandsche politiek een groote mate van ervaring opgedaan, die haar in de oogen van velen geschikt maakten om binnen afzienbaren tijd de leiding van de regeering zelve over te nemen uit handen der traditioneele regeeringspartijen, conservatieven of liberalen.

Een der eerste maatregelen van de partij was het lidmaatschap voortaan ook open te stellen voor individueele leden, die krachtens hun beroep geen lid konden zijn van een vakvereeniging en derhalve ook geen lid konden zijn van de Arbeiderspartij. Daardoor brak de partij feitelijk het monopolie van de I.L.P., aan welke tot dusver het vereenigen dezer elementen was overgelaten. Voortaan konden dus intellectueelen rechtstreeks tot de Arbeiderspartij toetreden, zonder eerst lid te moeten worden van de I.L.P. De I.L.P. werd in dit opzicht, als tusschenschakel, overbodig.

De tweede maatregel was het opstellen van een program. Het droeg den naam van *De Arbeiderspartij en de nieuwe sociale orde* en was hoofdzakelijk het werk van den Fabiër Sidney Webb. Het bestaat uit vier hoofdstukken, achtereenvolgens handelend over: a. nationaal-minimum levensvoorwaarden; b. democratische contrôle over de industrie; c. financieele hervorming; d. gebruik der overschotten ten bate van de gemeenschap.

In zake „nationaal-minimum levensvoorwaarden” eischt het program, dat, zooals men zal zien in zeer algemeene, om niet te zeggen vage formuleeringen is gehouden, voor ieder lid, in goede en slechte tijden, alles wat noodig is om gezond te leven en een waardig staatsburger te kunnen zijn. Het wil dit bereiken door wettelijk vastgelegde minima aan gezondheid, vrijen tijd, onderwijs en middelen van bestaan. Ter bestrijding van de werkloosheid — een der eerste gevolgen van de demobilisatie — eischt de partij uitvoering van openbare werken, bouw van een millioen woningen, nieuwe scholen, aanleg van ontspanningsoorden, wegen,

spoorwegen en het graven van kanalen, ontginning van bosschen en landerijen, verbetering van havens en haveninrichtingen, verhooging van den leerplicht tot 16 jaar ter ontlasting van de arbeidsmarkt, verkorting van den werktijd en beperking van overwerk. In het tweede hoofdstuk stelt de Arbeiderspartij zich principieel tegenover de burgerlijke partijen door haar algemeen eisch van economische democratie, zonder dit beginsel echter nader in onderdeelen uit te werken. Zij eischt de geleidelijke vervanging van den particulieren kapitalist door de gemeenschap, de wetenschappelijke organisatie van het geheele economische leven op grondslag van het gemeenschapsbezit der productiemiddelen en de billijke verdeeling van de opbrengst van den arbeid onder allen, die aan het productieproces deelnemen. De nationalisatie moet niet alleen omvatten de spoorwegen, de mijnen, de scheepvaart, de waterwegen en de groote electrische centralen, doch strekt zich eveneens uit tot den kleinhandel en de verzekering in al haar onderdeelen. De partij eischt het algemeen kiesrecht voor alle meerderjarigen, zonder onderscheid van geslacht; gelijk loon voor gelijken arbeid. Sociale gelijkheid moet de grondslag zijn van het onderwijs; het beroep van onderwijzer of leeraar moet het hoogst staan aangeschreven. Hardnekkig zal de partij zich verzetten tegen elke poging tot afschaffing van centralisatie van den invoer en van de distributie van grondstoffen voor de industrie.

In het derde hoofdstuk, de financieele paragraaf, verlangt de partij ter bestrijding van de oorlogskosten en de lasten van het herstel een sterk progressieve inkomstenbelasting, opdat de verdeeling der lasten zoo rechtvaardig mogelijk zij. Om te ontkomen aan den zwaren last van aflossing en rentebetaling der oorlogsleeningen stelt de partij voor een kapitaalheffing met kleine percentages voor de geringe en zeer hoge percentages voor de groote inkomens. En in het laatste hoofdstuk, over het gebruik der overschotten, meent de partij, dat in het belang der gemeenschap een

einde moet komen aan het ophoopen van rijkdommen door particuliere bezitters. Het is de gemeenschap, die op deze overschotten recht heeft, overschotten, te verkrijgen door iederen vorm van overheidsbeheer en door een sterk progressieve inkomstenbelasting; uit deze overschotten dienen te worden bestreden de steun voor ouden van dagen, zieken en zwakken, de kosten voor goed onderwijs, herstellingsoorden, het aanmoedigen van wetenschappelijk onderzoek en kunstgenot in het algemeen. In zake buitenlandsche politiek verlangt de partij een universeelen Volkenbond met middelen van arbitrage en verzoening, opdat de regeling van internationale conflicten zonder oorlog mogelijk zij. Zij verklaart zich tegen economische oorlogen en beschermende rechten; in een universeelen vrijhandel ziet zij een der beste waarborgen van den wereldvrede. De geheime diplomatie dient te verdwijnen; het parlement moet volledige contrôle hebben over de buitenlandsche politiek; voor de traditioneele evenwichtspolitiek met haar gevaren van vijandige allianties en bondgenootschappen, kome in de plaats een politiek van internationale samenwerking.

Niemand in het congres van 1918, waar dit program werd aanvaard, zal hebben vermoed, dat slechts enkele jaren later de eerste Arbeidersregeering voor de verwezenlijking van dit program zou worden gesteld. Einde 1923 ontbond de conservatieve eerste-minister Baldwin het Lagerhuis om van de kiezers machtiging voor een protectionistische politiek te vragen. Deze machtiging werd hem onthouden; in het nieuwe Lagerhuis leed Baldwin na zijn eerste optreden een nederlaag en den 22sten Januari 1924 droeg de koning MacDonald de vorming van de eerste Arbeidersregeering in Engeland op.

Algemeene verkiezingen	Gestelde candidaten	Gekozen candidaten	Behaalde stemmen
1900	15	2	62.698
1906	50	29	323.195
1910 Jan.	78	40	505.690
1910 Dec.	56	42	370.802
1918	361	57	2.244.945
1922	414	142	4.236.733
1923	427	191	4.348.379

Of de Arbeiderspartij al of niet verstandig deed door als minderheid regeeringsverantwoordelijkheid te aanvaarden, of zij vrij was in haar keus en naar believen de regeeringsmacht kon aanvaarden of weigeren, zal op deze plaats niet worden beoordeeld. Eenvoudig waren de vele problemen, waarvoor zij stond, allerminst. De oorlog had in de productieverhoudingen van de wereld radicale veranderingen gebracht. Ondanks de Duitsche concurrentie had Engeland voor den oorlog zijn suprematie van de eerste en de tweede industrieele revolutie alleen kunnen behouden, doordat Engeland en Duitschland elkaars beste klanten waren. Na den oorlog zag dit beeld er gansch anders uit. Duitschland, gedurende de oorlogsjaren geheel op zichzelf aangewezen, was in toenemende mate zelf gaan exploiteeren en produceeren, wat het in vroegere jaren uit het buitenland betrok; door steeds hooger beschermende rechten beperkte het den invoer tot het allernoodzakelijkste, terwijl het, om aan de drukkende schadevergoedingsbetalingen van het vredesverdrag te kunnen voldoen, de wereld overstroomde met goedkoopere producten, waartegen de Engelsche concurrentie machteloos stond. Bijna geheel met buitenlandsch kapitaal rationaliseerden de Duitschers hun geheele productieapparaat en verminderden de productiekosten met inbegrip van de arbeidsloonen tot een zoo laag mogelijk peil, terwijl de Engelsche ondernemer meende te kunnen teren op zijn ouden roem en de Engelsche vakbeweging zich niet zon-

der succes tot het uiterste verzette tegen verlaging van het levenspeil der arbeiders. De deflatie (herstel van den gouden standaard) leverde den Engelschman meer nadeelen op dan de inflatie (het opgeven van den gouden standaard) den Duitscher voordeelen bracht. De Russische markt, ontwricht door den oorlog, de revolutie en de contra-revolutie, kwam noch voor uitvoer, noch voor invoer in de eerste jaren na den oorlog in aanmerking. De nieuwe staten, door het vredesverdrag van Versailles in het leven geroepen, sloten zich door hooge tariefmuren van het buitenland af; tegenover hun uitvoer van grondstoffen stond geen gelijkwaardige invoer van industrieproducten. Door zijn oorlogsvorderingen hield Amerika — en houdt het nog tot op den huidigen dag — de oude wereld in bedwang en in voortdurende onzekerheid; het financieele en commercieele centrum van de wereld, eertijds in Londen gelegen, verplaatste zich geleidelijk naar New York; Amerika werd de voornaamste geldschieder van Canada, Centraal- en Zuid-Amerika, Europa en het Verre Oosten. Japan, profiteerend van de vernietiging van productieve krachten in Europa, ontwikkelde zich tijdens den oorlog tot een mogendheid van den eersten rang en verdreef door zijn veel geringer productiekosten en het voordeel van betrekkelijk dichtbij gelegen afzetgebieden den eenen na den anderen Europeeschen concurrent van de markten in het Verre Oosten. De deelen van het Britsche wereldrijk maakten zich staatkundig en economisch in toenemende mate onafhankelijk van het moederland. De jute-, katoen-, ijzer- en staalindustrie in Britsch-Indië, de leer- en schoenindustrie, ook de levensmiddelenindustrie en de mijnbouw in Zuid-Afrika, de wol-, glas- en papierindustrie van Australië deden de industrie van het moederland een gevoelige concurrentie aan. Wij stippen hier de moeilijkheden, waarvoor de eerste Arbeidersregeering stond, slechts aan; hun opsomming maakt allerminst aanspraak op volledigheid. Wij vermelden ze slechts om al te voortvarende critici tot nadenken te brengen over de vraagstukken, die de na-

oorlogsche politiek het internationale socialisme stelt, en die het zal *moeten* aanpakken, wil het niet bij de beslissingen worden uitgeschakeld.

De Arbeidersregeering had de keus tusschen twee mogelijkheden: zij kon het Lagerhuis een zuiver socialistisch program voorleggen met de zekerheid, dat het door de conservatieven en de liberalen zou worden verworpen, om daarna terstond een beroep te doen op de kiezers, van welk beroep niemand iets kon voorspellen; of zij kon een gematigd program opstellen, voor de verwezenlijking daarvan steun zoeken bij de liberalen, het intusschen door verwachte successen in de buitenlandsche politiek de liberale partij moeilijk makend haar ten val te brengen. MacDonald en zijn ministers hebben dezen laatsten weg gekozen. Speciaal van MacDonald was èn in de eerste, èn in de tweede Arbeidersregeering het oogmerk de liberale partij tusschen de socialisten en de conservatieven dood te drukken. Men zal niet kunnen ontkennen, dat deze tactiek het liberalisme zeer veel kwaad heeft gedaan. Lloyd George, de liberale leider zelf, slaakte bij den val van de Arbeidersregeering een zucht van verlichting en hij schreef in de *Daily Chronicle* over den uitslag van de daarop volgende algemeene verkiezingen deze merkwaardige woorden: „De conservatieve overwinning was onvermijdelijk. Ook de liberale ramp was te voorzien. In het jongste parlement — dat van 1923 — bevond de liberale partij zich in een onmogelijke positie, waaruit zij zich nooit zonder zware verliezen zou hebben kunnen loswerken. Als de partij op de wip had zij telkens te kiezen tusschen het stemmen voor dingen, welke zij niet wenschte, of het veroorzaken van een algemeene verkiezing. De manoeuvres, waartoe zij gedwongen was.... stelden haar bloot aan een mate van verachting, welke voor een groot deel onverdiend was.... Dit algemeene geschimp op de liberale besluiteloosheid, toegeschreven als zij werd aan lafheid, berokkende het gezag van de partij een schade, welke niet onmiddellijk was te herstellen. De liberalen in

het Lagerhuis waren ongelukkig, verstrooid en terneergedrukt door hun onwaardige rol. De liberalen in den lande verkeerden openlijk in wanhoop. Zij wisten niet, hoe zij het hadden. Waren zij voor of tegen de socialistische Arbeidersregeering? Moesten zij juichen of misprijzen? Moesten zij verdedigen of aanvallen? Zij kozen de slechtste partij van alle —, zij hielden zich roerloos tusschen beide fronten in, terwijl de slag over hen heenging en de projectielen hen troffen van beide kanten. Het is een wonder, dat nog veertig leden een dergelijke ervaring overleefden. Was de slag nog een jaar uitgesteld, dan betwijfel ik, of de helft van dit aantal gespaard zou zijn — als een afzonderlijk lichaam. Het was een ongeluk voor de liberale partij, dat zij bij de vorige verkiezing een beslissende stem had gekregen”.

Uit de op vorige bladzijden genoemde moeilijkheden moge duidelijk zijn gebleken, dat maatregelen tot herstel van ieder land afzonderlijk, hoe belangrijk ook op zichzelf, eerst beteekenis en waarde hebben, indien zij onderdeel vormen van een algemeen, internationaal plan, dat, met andere woorden, internationale samenwerking de grondslag moet zijn der nationale politiek. Het is ongetwijfeld de groote verdienste van de eerste Arbeidersregeering dit beginsel, wel algemeen erkend, maar door geen enkele regeering nog toegepast, in praktijk te hebben gebracht. Op het gebied van de buitenlandsche politiek liggen dan ook haar grootste successen. Onder het voorgaande bewind van Baldwin was tusschen Engeland en Frankrijk over de bezetting van het Roergebied een sterke verwijdering ontstaan; direct na het optreden van MacDonald sloeg de stemming om; de vervreemding maakte plaats voor een betere verstandhouding, nog bevorderd door de verkiezingsnederlaag van Poincaré en diens vervanging door Herriot. De Londensche conferentie, die de Duitsche schadevergoeding regelde en waar het bekende Dawes-plan het licht zag, was voor de Arbeidersregeering een groot succes. In de Engelsche hoofdstad wist MacDonald er Herriot toe te bewegen

binnen een jaar het bezette Roergebied te ontruimen, indien Duitschland zich van zijn Dawes-verplichtingen kweet; Dortmund werd zelfs onmiddellijk ontruimd.

In de binnenlandsche politiek was het eenige groote ontwerp van beteekenis dat van minister Wheatly om gedurende vijftien jaar 150.000 woningen per jaar te doen bouwen, waarvan de kosten op 34 miljoen pond sterling werden geraamd. Tijdens de behandeling van dit ontwerp in het Lagerhuis dienden de liberalen niet minder dan 76 amendementen in, waarvan de regeering er 65 overnam om er ten minste nog iets van te redden. Indien wij nog vermelden de vrijhandelsbegroting van Snowden, een ontwerp van Noel Buxton tot herstel van het minimumloon in den landbouw, een wetsontwerp tot verhooging der uitkeeringen aan ouden van dagen, verbeteringen in de werkloozenuitkeeringen en het tegengaan van straffe bezuinigingen op onderwijs en sociale verzekering, dan is daarmee het voornaamste over de binnenlandsche politiek van het Arbeiderskabinet gezegd. Zijn tegenstanders haakten naar het oogenblik om te bewijzen, dat de Arbeiderspartij „not fit for government”, niet geschikt om te regeeren was.

En dit oogenblik liet niet lang op zich wachten. Op 1 Februari 1924 zond MacDonald een telegram naar Moscou, waarin Engeland de Unie der Sovjet-Republieken rechteus erkende. Den 14en April begon op uitnoodiging van MacDonald in Londen een Engelsch-Russische conferentie, waarin men zou trachten het eens te worden over een regeling van de wederzijdsche schulden en vorderingen, een handelsverdrag en staking van de wederzijdsche hatelijke propaganda. De onderhandelingen duurden tot begin Augustus, doch mislukten ten slotte door de weigering der Russen om voor genationaliseerde Britsche eigendommen schadevergoeding te betalen. Tot veler verwondering werden een dag na de mislukking de gedelegeerden het eens over een handelsverdrag, dat terstond werd geteekend door MacDonald en niet, zooals gebruikelijk, door den koning

(waardoor het voor sommige kroonjuristen waardeloos was). Dat in dit verdrag de mogelijkheid van een door den staat gegarandeerde leening aan Rusland werd opengehouden, wekte zeer krachtig verzet van conservatieven en liberalen, die terstond begrepen, dat geen middel beter was dan het bolsjewistische spook om den kiezers den schrik op het lijf te jagen. De Arbeidersregeering zelve beging daarop de volgende onvoorzichtigheid. In Juli was de aandacht van den Procureur-Generaal gevraagd voor een artikel in de *Workers Weekly*, het communistisch hoofdorgaan, waarin een redacteur, een zekere Campbell, soldaten en matrozen had opgewekt niet te schieten op hun landgenooten, noch in oorlogstijd, noch in den klassenstrijd. Beklaagde verscheen voor den rechter, doch de Procureur-Generaal ontsloeg den communist van verdere rechtsvervolging met de verontschuldiging, dat hij een man was van onbesproken gedrag, niet de eigenlijke hoofdredacteur of schrijver van het bewuste artikel en voor het martelaarschap niet in aanmerking behoorde te komen. Het geval-Campbell werd de stok, waarover de regeering struikelde. De conservatieven dienden een motie van wantrouwen in en van hun kant vroegen de liberalen een onderzoek naar de redenen, waarom de vervolging tegen Campbell was ingetrokken. Alle conservatieven op twee na en alle liberalen, op veertien na, stemden voor het laatste voorstel, dat met 364 tegen 198 stemmen werd aangenomen. De regeering, die het liberale voorstel onaannemelijk had verklaard, trad op 8 October af, na negen maanden te hebben geregeerd.

Nog in een ander opzicht bekwam de eerste kennismaking met de Russen de Arbeidersregeering slecht. Op 25 October, vijf dagen voor den stembusuitslag, verscheen in de pers de mededeeling, dat op 15 September Zinowjef als hoofd der Derde (communistische) Internationale te Moscou een brief had gezonden aan het bestuur van de communistische partij in Engeland, waarin hij Britsche onderdanen tot gewelddadige revolutie aanspoorde en als middel daartoe

had aangegeven het ondermijnen van het gezag in het leger en op de vloot. Een ambtenaar van het ministerie van buitenlandsche zaken liet Rakofski, den Russischen zaakgelastigde in Londen, terstond een scherpe protestnota overhandigen, die hijzelf, niet MacDonald, onderteekende. Deze onthulling, gedeeltelijk buiten MacDonald om, verwekte in het land de door de conservatieven begeerde paniekstemming. De Arbeiderspartij verloor 42 zetels, de liberalen verloren er 119, terwijl de conservatieven 152 mandaten wonnen, daardoor de volstrekte meerderheid in het Lagerhuis veroverend.

Of de Zinowjef-brief echt of valsch was, is nimmer duidelijk gebleken. Een commissie, bestaande uit MacDonald, Lord Haldane, Lord Parmoor en Henderson, heeft het niet tot een positieve conclusie kunnen brengen; geen enkel regeeringsbureau heeft ooit het origineel gezien. Een later door de parlementaire fractie der Arbeiderspartij ingestelde commissie van onderzoek kwam tot de volgende conclusies, na vele getuigen te hebben gehoord: 1. dat Zinowjef niet in Moscou was, toen de brief door hem moet zijn geteekend; 2. dat overstelpende bewijzen aanwezig waren, die voor vervalsching pleitten; 3. dat de brief werd gemaakt als wapen tegen het verdrag met Rusland, nog voor er sprake was van algemeene verkiezingen. In Maart 1928 kwam de Zinowjef-brief in het Lagerhuis ter sprake door de indiening van een voorstel der Arbeiderspartij om naar den oorsprong van den brief een gerechtelijk onderzoek te doen instellen; met 326 tegen 132 stemmen werd het voorstel verworpen.

Het korte overzicht van het werk der eerste Arbeidersregeering zou niet volledig zijn zonder vermelding van wat het kabinet, inzonderheid MacDonald, heeft gedaan voor de organisatie van den vrede. Sterke verlaging van de uitgaven voor de Britsche landsverdediging zou op het verzet van conservatieven en liberalen zijn afgestuit; deze bezuiniging was dan ook slechts matig: 7 millioen voor het leger, 2.5 millioen voor de zeevloot, doch verhooging van 2 mil-

lioen voor de luchtvloot. Een gebaar van internationaal vertrouwen was het besluit om niet voort te gaan met de uitbreiding van de oorlogshaven in Singapore, een beslissing, die na den val der Arbeidersregeering onmiddellijk werd teniet gedaan. Des te voortvarender was evenwel het optreden van MacDonald in Genève. Onder leiding van MacDonald en Herriot kwam in de vijfde algemeene vergadering van den Volkenbond (1924) het bekende protocol van Genève tot stand, waarvan hier een beknopte uiteenzetting moge volgen.

Het protocol bestaat uit drie deelen, handelende resp. over arbitrage, veiligheid en ontwapening. De belangrijkste bepalingen van het protocol hebben betrekking op de arbitrage, dat wil zeggen, op de gedwongen vreedzame beslechting van alle internationale geschillen. Tot 1924 liet het Volkenbondsverdrag de mogelijkheid open (artt. 11—15), dat bij gebrek aan eenstemmigheid in den Raad geen bindende beslissing kon worden genomen en dat alle Volkenbondsleden het recht kregen de maatregelen te nemen, die zij noodig achtten voor de handhaving van recht en gerechtigheid. Het protocol maakte het mogelijk, dat bij rechtsgeschillen iedere onderteekeenaar een anderen onderteekeenaar zonder meer voor het Internationaal Gerechtshof in Den Haag kon dagen, dat dan een bindend vonnis zou wijzen. Of een bepaald geschil een rechtsgeschil was of niet, zou eveneens door het Hof worden uitgemaakt. Voor nietrechtsgeschillen bleef art. 15 van het Volkenbondsverdrag van kracht, dat n.l. de Raad zou streven naar een zoo bevredigend mogelijke oplossing van het conflict; mislukte dit streven echter, dan had onder het protocol ieder der partijen het recht gedwongen arbitrage te verzoeken; de uitspraak van het scheidsgerecht — niet een uitspraak van den politieken Raad, maar een uitspraak van arbiters — zou bindend zijn voor alle partijen. De groote verdienste van het protocol was, dat het de arbitrage op den voorgrond plaatste. Door het opleggen van de procedure der rechtspraak

maakte het protocol het plotseling uitbreken van een conflict zeer moeilijk. De procedure der rechtspraak zou onder het protocol een kwestie van maanden worden, gedurende welken tijd de openbare meening — zeer belangrijk! — zich zou kunnen doen gelden.

De mogelijkheid, dat een staat zich aan een bindende uitspraak toch niet zou storen, bleef ook onder het protocol open. Het protocol noemde iederen aanvalsoorlog een internationale misdaad en het trachtte tevens uit te maken, wie de aanvaller was. Aanvaller is, wie oorlog voert, terwijl hij òf weigert het geschil aan vreedzame beslechting te onderwerpen, òf zich niet onderwerpt aan een gedane uitspraak. Zijn de vijandelijkheden reeds geopend, niettegenstaande beide partijen blijven beweren tot een vreedzame regeling bereid te zijn, dan kan de Raad met tweederde meerderheid een wapenstilstand bevelen tot het instellen van een onderzoek; aanvaller is dan hij, die den wapenstilstand schendt.

Tegen den staat, die het verbod van een aanvalsoorlog toch had overtreden, voorzag het protocol collectieve maatregelen, die echter meer van theoretische dan van praktische beteekenis waren. Voor het protocol, op grond van het Volkenbondsverdrag, was de opvatting algemeen, dat tegen een aanvaller de overige Volkenbondsleden *moreel* tot militaire maatregelen (sancties), *juridisch* echter tot niet-militaire sancties (b.v. maatregelen van economischen of financieelen aard) waren verplicht, ofschoon met zekerheid hieromtrent niets vaststond. Bij de uitwerking van het protocol stond men voor de moeilijkheid drie uiteenlopende richtingen met elkaar te verzoenen. Frankrijk o.m. verlangde zooveel mogelijk militairen bijstand, indien het werd aangevallen; Engeland o.m. wenschte baas te blijven over de eigen vloot en de kleine landen wenschten alleen bij uiterste noodzaak militair bij een conflict te worden betrokken. Het protocol heeft aan deze verplichtingen der Volkenbondsleden tegen een aanvaller niets gewijzigd, slechts verklaard, dat ieder verplicht is „loyaal en daadwerkelijk mede te

werken naar gelang van zijn aardrijkskundige ligging en den staat van zijn bewapening". Niet-nakoming dezer verplichtingen bracht echter geen rechtsgevolgen met zich; dwingende macht over b.v. de Engelsche vloot had de Volkenbondsraad dus niet. Met betrekking tot bestaande militaire bondgenootschappen verklaarde het protocol nog, dat deze bij het ontstaan van een conflict eerst van toepassing konden worden, nadat de Volkenbondsraad aan die uitvoering zijn toestemming had gegeven. En, ten slotte, over ontwapening bepaalde het protocol, dat de ontwapeningsconferentie zoo spoedig mogelijk moest bijeenkomen; als datum werd 15 Juni 1925 genoemd. Aan den Raad werd opgedragen voor deze conferentie een program op te stellen, inhoudende een plan tot vermindering der wapening van alle deelnemende staten.

Met den val van de Arbeidersregeering viel ook het protocol. Het is nimmer in werking getreden.

Het program van 1928.

Wat de geheele geschiedenis der Britsche arbeidersbeweging kenmerkt, de voortdurende en bijna regelmatige wisseling tusschen politieke en economische actie, herhaalde zich ook thans, na den val der eerste Arbeidersregeering. Ofschoon in het nieuwe Lagerhuis de Arbeiderspartij de eerste oppositiepartij was geworden en derhalve een groote mate van verantwoordelijkheid voor haar officieele uitlatingen droeg, lag toch in de komende jaren het zwaartepunt der beweging bij de vakbonden.

Een conflict in de steenkoolindustrie was vermeden dank zij een maandelijksch subsidie van drie miljoen pond sterling; het subsidie zou echter onvoorwaardelijk einde April 1926 eindigen. Zes weken tevoren publiceerde een door de

regeering ingestelde commissie een zeer uitvoerig rapport,¹⁾ dat de reorganisatie van de steenkoolindustrie vooropstelde. De mijneigenaren grepen het rapport echter aan als een voorwendsel om de loonen te verlagen, waartegen de mijnwerkersfederatie, onder leiding van haar militanten secretaris Cook, terstond een zeer krachtige actie begon. Toen de fatale datum van 1 Mei, waarop het subsidie zou eindigen, afliep en tusschen de twee partijen nog steeds geen overeenstemming was bereikt, kondigden de mijneigenaren een algemeene uitsluiting aan, die door het vakverbond werd beantwoord met het dreigement van een algemeene staking, n.l. een staking in de vitale bedrijven, in te gaan op Maandag, 3 Mei. Tot Zondagavond een half uur voor middernacht duurden de besprekingen tusschen den minister-president Baldwin en vertegenwoordigers van het vakverbond. Een compromis scheen niet uitgesloten, toen plotseling Baldwin de deur voor verdere onderhandelingen sloot, zich beroepend op een op zichzelf onbeteekenend incident bij de *Daily Mail*, waar typografen hadden geweigerd bepaalde zinnen van een artikel, dat zij voor de arbeidersbeweging beleedigend achtten, op te binden en in den vorm te zetten. Maandag, 3 Mei, was de algemeene staking een feit; overal in het transportbedrijf, bij de dagbladen, in de ijzer- en staalindustrie en het bouwbedrijf volgden de arbeiders algemeen het stakingsparool op. Maar ook de regeering had haar maatregelen genomen; zoogenaamd ter handhaving van de voedselvoorziening, in werkelijkheid om de staking te breken, deed zij een beroep op vrijwilligers; arbeiders, die jarenlang tevergeefs naar werk hadden gezocht, waagden een kans en bezweken voor de verleiding. Om de bevolking regelmatig van nieuws te voorzien, nam de regeering haar toevlucht tot de radio, die op bepaalde uren van den dag uitbazuinde, hoe de staking „verliep”.

¹⁾ Zie hierover een beschouwing van Dr. Ir. Th. van der Waerden in *De Socialistische Gids* van 1926, Juni en Juli.

Inderdaad won de regeering terrein. Konden op den tweeden stakingsdag nog slechts verschijnen een blad van de regeering (*British Gazette*) en een mededeelingsorgaan van het vakverbond (*British Worker*) benevens een Parijsche editie van de *Daily Mail*, per vliegtuig naar Engeland vervoerd, op den derden dag verscheen de *Times* in verkleind formaat, weldra gevolgd door tal van andere ochtendbladen. Binnen een week na de afkondiging der algemeene staking reden tusschen de voornaamste centra weer treinen, terwijl het verkeer in de groote steden zoo goed mogelijk door particuliere autodiensten werd onderhouden. Een beroep van den aartsbisschop van Canterbury om gelijktijdig de staking en de uitsluiting op te heffen bleef zonder resultaat. De regeering, die hoe langer hoe sterker kwam te staan, wachtte op de overgaaf van het vakverbond, die 12 Mei volgde. Onvoorwaardelijk hervatten de stakers het werk. Diepen indruk had op de oude vakvereenigingsleiders, o.m. den spoorwegman en lateren minister J. H. Thomas, gemaakt een uitspraak in het Lagerhuis van den liberalen jurist Sir John Simon, dat een algemeene staking onwettig was. Intusschen zetten de mijnwerkers hun verzet tegen de loonsverlaging voort, maar na zeven maanden heldhaftigen strijd legden zij het hoofd in den schoot; naast de loonsverlaging was voor de mijnwerkersfederatie het grootste verlies, dat haar centrale macht was gebroken; voortaan onderhandelden de mijndirecties nog slechts districtsgewijs.

Een der eerste gevolgen van de verloren algemeene staking was, dat de strijd zich opnieuw verplaatste naar het parlement; van economische actie kon voorloopig geen sprake zijn door financieele onmacht der vakbonden. De uitslag van drie onmiddellijk na de algemeene staking gehouden tusschentijdsche verkiezingen toonde tot verbazing van velen aan, dat de positie van de Arbeiderspartij in plaats van geschokt veeleer was verbeterd. En het was andermaal de regeering zelve, die er ongewild voor zorgde, dat de strijd over de schuldvraag en de daar gewoonlijk

mee gepaard gaande onderlinge meningsverschillen op den achtergrond bleven.

In 1927 diende de conservatieve regeering-Baldwin haar ontwerp tegen de vakvereenigingen in. De voornaamste bepalingen van het wetsontwerp waren het onwettig verklaren van een algemeene staking (niet van een algemeene uitsluiting!), bescherming van onderkruipers, praktisch een verbod van posten, verbod aan de rijksambtenaren om aangesloten te blijven bij het vakverbond en vervanging van het stelsel „contracting out” door „contracting in”. Het laatste behoeft verduidelijking. Tot Januari 1928, toen de anti-vakvereenigingswet door het Lagerhuis was aangenomen, was ieder lid van een bij de Arbeiderspartij aangesloten vakbond automatisch lid der politieke partij; een deel van zijn contributie werd in het politieke fonds gestort, kwam m.a.w. aan de Arbeiderspartij ten goede. Van dit automatisch lidmaatschap kon een lid worden ontheven, indien het schriftelijk liet weten, dat het voor het politieke fonds niet wenschte bij te dragen, een procedure, bekend onder den naam van „contracting out” (letterlijk: zich er uit contracteeren). De wet van 1928 bepaalde, dat de contributie voor de Arbeiderspartij pas dan mocht worden geheven, indien de vakbondsleden er uitdrukkelijk schriftelijk in toestemden, een procedure, die men „contracting in” heeft genoemd. Uit laksheid verzuimden duizenden deze verklaring bij hun vakbond in te zenden, zoodat de Arbeiderspartij na de wet van 1928 veertig procent van haar betalende leden verloor. De financieele débâcle, waarop de tegenstanders der Arbeiderspartij hadden gehoopt, bleef echter uit; overal in het land trokken de propagandisten van partij en vakbeweging er op uit om de vakbondsleden tot onderteekening van het vereischte formulier te bewegen. Voor de partij is dit verplichte huisbezoek, tevens verbonden met een krachtige actie om bij de naderende verkiezingen de anti-vakvereenigingswet ongedaan te maken, van de grootste beteekenis geweest.

Tegelijk met deze zeer krachtige actie in het land begon de Arbeiderspartij zich op de algemeene verkiezingen van 1929 voor te bereiden. Het was voor ieder duidelijk, dat de conservatieve partij in het nieuwe Lagerhuis geen meerderheid meer zou hebben; daar de liberalen als regeeringspartij waren uitgeschakeld, bleef slechts de mogelijkheid van een tweede Arbeidersregeering over. Wat de partij echter ontbrak, was een program, aangepast bij de eischen van den nieuwen tijd; het program van 1918, onmiddellijk na den oorlog opgesteld, behoefde dringend herziening. De samenstellers van het program van 1918 hadden, onder den indruk van de economische ontwrichting van Europa en de politieke revoluties, gemeend, dat „het kapitalisme, met de monsterachtige ongelijkheid van levensvoorwaarden en met de zedelijke en geestelijke ontaarding, die uit dit stelsel voortkomen, een doodelijke steek was toegebracht”. Het oude, verouderde, utopische socialisme uit de vorige eeuw kwam in het program van 1918 bedenkelijk om den hoek gluren; zelfs een conservatief ministerie, meenden de samenstellers, zou aan de sociale revolutie niet kunnen ontkomen, doch verplicht zijn het program der Arbeiderspartij uit te voeren. Vanzelfsprekend werd dit de taak eener Arbeidersregeering genoemd, „want wij, leden van de Arbeiderspartij, zullen noch in de oppositie, noch wanneer wij worden geroepen om te regeeren, iets doen om dit stelsel (n.l. het kapitalisme) weder in te voeren”. Deze „catastrophe-theorie” bleek echter ook voor Engeland onjuist, zooals zij in de negentiger jaren voor Duitschland onjuist was gebleken. Weliswaar maakte het kapitalisme internationaal een zeer ernstige crisis door, uitgespeeld was zijn rol echter nog niet. In elk geval, een tweede Arbeidersregeering zou met zijn economische, politieke en sociale macht nog terdege rekening moeten houden.

De samenstellers van het program van 1928, aangenomen door het congres van Birmingham, hadden een jaar tevoren opdracht gekregen alle resoluties en wenschen van de

diverse partijcongressen na den oorlog te verzamelen. Het program van Birmingham is dan ook eigenlijk niets meer dan een lange opsomming dezer verlangens. Een theoretische basis zal men er tevergeefs in zoeken. Het jongste program van de Duitsche sociaal-democratie, dat van Heidelberg (1925), begint met den „onderbouw”, dat van Birmingham met den „bovenbouw”. Het eerste is historisch-materialistisch, het tweede bijna zuiver idealistisch. Het eerste fundeert het socialisme historisch-economisch, het tweede neemt als uitgangspunt het menschelijk geweten, den zin van den mensch voor recht en onrecht. Het eene vangt aan met een beginselverklaring, het andere begint.... met een polemiek tegen den conservatieven minister van financiën Winston Churchill. Echter, al mogen beide programs ook nog zooveel in vorm of motiveering van elkander verschillen, het doel van het Engelsche socialisme is geen ander dan dat van het socialisme op het continent: na de verovering van de politieke democratie de vestiging van de sociale democratie.

Van het Birmingham-program moge hier een korte samenvatting volgen.

„De Arbeiderspartij eischt de macht. Indien de kiezers haar deze macht geven, is zij voornemens haar te gebruiken zoowel tot vorming van een nieuwe maatschappij als ook tot onmiddellijke opheffing van alle wantoestanden, die terstond dienen te worden verholpen. Zij zal dit doel bereiken door uitvoering van de in dit program vastgelegde politiek, binnen het raam der parlementaire mogelijkheden. De volgende maatregelen van bestuur en van wetgeving zijn van dit program een uittreksel:

Industriele wetgeving.

1. Opheffing van de anti-vakvereenigingswet en herstel van de rechten der vakbeweging.
2. Invoering van de 48-urige werkweek.

3. Verbetering en uitbreiding van de fabrieks-, mijn-, invaliditeits-, handelsscheepvaart- en minimumloonwetgeving.

4. Invoering en toepassing van internationale voorschriften in de arbeidswetgeving.

Werkloosheid.

1. Een behoorlijke voorzorg voor werklozen.

2. Verbetering van de werklozenverzekering; uitkeeringen op grondslag van de aanbevelingen der Arbeiderspartij voor de Blanesburgh-commissie. Uitbreiding der werklozenverzekering tot die categorieën van arbeiders, die tegenwoordig niet onder de verzekering vallen.

3. Onttrekking van arbeiders beneden de 15 jaar aan de arbeidsmarkt; uitkeering van ondersteuningstoelagen.

4. Verbetering van voorzorg voor weduwen, weezen en oude arbeiders.

5. Intrekking van den achturendag in de steenkoolmijnen.

6. Bevordering van ontginning en emigratie van werkloze arbeiders.

7. Invoering van een leeftijdsgrens voor bejaarde mijnwerkers.

Ontwikkeling van handel en industrie.

1. Oprichting van een nationalen economischen raad, die de regeering adviezen moet geven in de economische politiek; oprichting tevens van een nationalen bedrijfsraad, die plannen moet ontwerpen voor de ontwikkeling der industrie.

2. Het ondergeschikt maken van de Bank van Engeland aan een openbaar orgaan, waarin moeten zijn vertegenwoordigd de ministeries van financiën en handel, de industrie, de arbeiders en de coöperaties; uitbreiding van de coöperatieve en gemeentelijke banken. Het bijeenroepen van een internationale conferentie (zooals voorgesteld in Genua

1922), die tot taak moet hebben de goudwaarde door een internationale overeenkomst te regelen; invoering van zoodanige veranderingen in het bank- en credietstelsel, dat het gebruik van de beschikbare credieten en spaargelden zoodveel mogelijk voordeel voor het volk afwerpt.

3. Overheidsbedrijf voor den mijnbouw, het transportwezen, de electriciteitsvoorziening en de levensverzekering.

4. Benoeming eener commissie voor het maken van plannen tot herstel van de katoenindustrie.

5. Verlichting van de industrie door het maken van gezonde verhoudingen tusschen gemeentelijke en staatsbelasting en door belasting van de grondwaarde.

6. Bescherming van de consumenten tegen uitbuiting en uitbreiding van de bevoegdheden van den levensmiddelenraad.

7. Een zoo groot mogelijke publiciteit over productiekosten en winsten.

8. Bevordering van wetenschappelijk onderzoek in verband met den technischen vooruitgang van de industrie.

9. Uitbreiding van de bevoegdheden van de economische afdeeling van den Volkenbond.

Landbouw en levenspeil op het platteland.

1. Overdracht van den grond in het bezit van de gemeenschap.

2. Veiligstelling van het pachtbezit voor bekwame boeren.

3. Een voordeelige credietmogelijkheid.

4. Stabiliseering van de prijzen door het collectief inkoopen van geïmporteerd graan en vleesch.

5. Uitschakeling van energieverspilling door collectieve handelsmethoden.

6. Doelmatige electriciteitsvoorziening en verbetering van het transportwezen.

7. Bescherming van den landarbeider door de invoering van een minimumloon. Een verstandige begrenzing van zijn arbeidstijd.

8. Verbetering van hygiëne, woningbouw en onderwijs.
9. Verlichting van het werk voor het kleingrondbezit.
10. Verbod van huisvesting van landarbeiders in woningen, over welke de grondbezitter de vrije beschikking heeft. Voortvarende woningbouw op het platteland.
11. Bevordering der visscherij en betere arbeidsvoorwaarden van visschers en hun gezinnen.

Ontwikkeling der sociale voorzorg.

1. Het geven van wetten, waardoor het den grooteren gemeenten mogelijk wordt de door de meerderheid harer inwoners gewenschte voorzorgsmaatregelen te nemen.

2. Bouw van een voldoende aantal woningen met huren, die de arbeiders kunnen betalen; kolonies buiten de steden voor ouden van dagen; handhaving en verscherping van de huurcommissies en verhindering van overmatige winsten in den handel in grond en bouw materiaal.

3. Opheffing van krotten en uitbreidingsplannen voor de steden.

4. Geneeskundige hulp voor en na de bevalling; uitbreiding van de gezondheidsinspectie op de scholen.

5. Verbetering van de ziekteverzekering en uitbreiding der verzekering tot de gezinsleden der verzekerde arbeiders en de op het oogenblik nog niet verzekerde groepen der bevolking met inbegrip van verbeterde geneeskundige hulp.

6. Verbetering van de zorg voor ouden van dagen, en ondersteuning voor weduwen en weezen.

7. Opheffing van de bestaande wetgeving op armenzorg.

Opvoeding en kindervoorzorg.

1. Een democratisch onderwijsstelsel op solieden financiële grondslag vrij van klassenverschil, één geheel uitmakend van bewaarschool tot universiteit.

2. Zorg voor het lichamelijk welzijn der kinderen door de oprichting van het noodige aantal openluchtscholen en

scholen voor achterlijke kinderen; uitbreiding van kindervoeding en betere gezondheidsdienst op de scholen.

3. Meer gequalificeerde onderwijskrachten voor volkscholen en radicale vermindering van het aantal kinderen per klas.

4. Betere schoollokalen en ruime voorziening der scholen van boeken, leermiddelen en speelplaatsen.

5. Hervorming en reorganisatie van het onderwijs, zoodat alle kinderen tot hun elfde jaar volksschoolonderwijs krijgen; middelbare opleiding van verschillende soort voor alle kinderen boven dezen leeftijd.

6. Uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd tot 15 en eventueel tot het 16e jaar, zoodra deze hervorming practisch uitvoerbaar is. Toestaan van de noodige onderhoudskosten.

7. Verlichting voor het bezoeken van universiteiten en andere instellingen van hooger onderwijs; financieele hulp aan behoeftige studenten.

Financieele politiek.

1. Geleidelijke vermindering van de militaire uitgaven.

2. Afschaffing van belastingen op levensmiddelen en van beschermende rechten.

3. Verhooging van de successiebelasting bij groote nalatenschappen.

4. Toenemende progressie bij de inkomstenbelasting door ontlasting der kleinere en verdere belasting der grootere inkomens.

5. Een extra progressieve belasting op inkomens boven 500 pond sterling per jaar uit kapitaalbezit.

6. Belasting op de grondwaarde.

Internationale vrede en internationale samenwerking.

1. Onvoorwaardelijk afzien, zonder eenig voorbehoud, van den oorlog als instrument van nationale politiek door een internationale overeenkomst; de Volkenbond als orgaan

voor onderhandelingen tot het sluiten van internationale verdragen.

2. Verlaging der bewapening tot een minimum, noodig voor politiediensten, door een internationaal verdrag, waarbij maatregelen moeten worden genomen voor de arbeiders, die daardoor werkloos worden; strijd tegen den algemeenen dienstplicht.

3. Onmiddellijke onderteekening van de facultatieve clause (verplichte rechtspraak voor rechtsgeschillen) en volledige erkenning van het Internationale Gerechtshof voor alle conflicten, die tot zijn bevoegdheden behooren; onderteekening van de in 1928 aangenomen „algemeene acte”.

4. Geen erkenning van militaire of maritieme verdragen, die de conservatieve regeering met Frankrijk heeft gepoogd te sluiten.

5. Onmiddellijke en onvoorwaardelijke terugtrekking van alle vreemde troepen uit het Rijnland.

6. Internationale economische samenwerking op grondslag van de voorstellen der internationale economische conferentie van 1927 en loyale samenwerking met het Internationaal Arbeidsbureau.

7. Een zoo groot mogelijke openbaarheid in alle zaken van de buitenlandsche politiek; publicatie van alle verdragen met andere staten, die nog niet of niet voldoende zijn openbaar gemaakt; voorlegging van alle verdragen met andere mogendheden aan het parlement.

8. Een zoo nauw mogelijke samenwerking met den Volkenbond tot verwezenlijking van de innigste samenwerking tussen de volkeren der wereld.

9. Herstel van de diplomatieke en handelsbetrekkingen met de Russische regeering.

Het Britsche gemeenebest.

1. Een zoo nauw mogelijke samenwerking tussen Groot-Brittannië en de dominions op grondslag van volkomen wederzijdsche rechtsgelijkheid.

2. Erkenning van het recht der Indische volken op zelfregeering en zelfbeschikking. Deelgenootschap van Indië aan het Britsche gemeenebest met dezelfde rechten als de zelfbesturende dominions.

3. Beschermende maatregelen tegen de uitbuiting der inheemsche volken door het Europeesche kapitaal; verhindering van gedwongen arbeid en nadeelige of onwaardige arbeidsverhoudingen; bescherming van het grondbezit en van de burgerlijke rechten der inboorlingen; bevordering van het onderwijs en van de hygiënische toestanden in deze landen en een zoo ver mogelijk gaande voorbereiding dier volken tot volledig zelfbestuur.

4. Versterking en uitbreiding van de bevoegdheden der mandaatcommissie van den Volkenbond.

5. Ontwikkeling der economische mogelijkheden van het Britsche gemeenebest in samenwerking met de andere staten van het Rijk; vorming van een organisatie voor het geven van adviezen en het houden van toezicht op de emigranten.

Politieke democratie.

1. Handhaving van de volledige suprematie van het Lagerhuis.

2. Hardnekkig verzet tegen de vorming van een Tweede Kamer met medezeggenschap over financieele wetten en bevoegdheden om de macht van het Lagerhuis te beknotten en de uitvoering van democratisch genomen besluiten te verhinderen.

3. Afschaffing der meervoudige stemmen.

4. Volledige burgerlijke en politieke rechten aan de ambtenaren.

5. Scherpe wetgevende maatregelen tegen verkiezingsbedrog en afschaffing van instellingen, waardoor de rijken speciale politieke voordeelen kunnen koopen.

6. Openbaarheid in zake de inkomsten der politieke partijen en afschaffing van het koopen van titels en waardigheden.

7. Afzonderlijke parlementen in Schotland, Wales en Engeland met autonomie voor zaken, speciaal op deze landen betrekking hebbende.

De tweede Arbeidersregeering.

Bij de algemeene verkiezingen van 1929 stemden voor het eerst de vrouwen van 21 jaar mede; tot genoemd jaar was het stemrecht van de vrouwen tot 30 jaar beperkt geweest; het nieuwe wetsontwerp gaf 5.6 miljoen vrouwen tusschen de 20 en 30 jaar (flappers, bakvisschen) stemrecht. Het totaal aantal kiezers was geraamd op 28 miljoen, twee miljoen meer vrouwen dan mannen.

De verkiezingen werden voor de Arbeiderspartij een groot succes; zij kreeg 289 zetels en werd daardoor de sterkste partij in het Lagerhuis; na haar kwamen de conservatieven met 260 en de liberalen met slechts 58 zetels. Een verkiezingsresultaat onder evenredige vertegenwoordiging zou er gansch anders hebben uitgezien; Arbeiderspartij en conservatieven kregen beide meer dan 8 miljoen stemmen, terwijl de liberalen met een toch niet gering aantal van 5.2 miljoen stemmen slechts 58 mandaten veroverden. Dit verklaart den aandrang van Lloyd George, den liberalen leider, tot hervorming der kieswet, waarmee de tweede Arbeidersregeering evenwel niet de minste haast heeft gemaakt. In Februari 1931 werd bij het Lagerhuis een wetsontwerp ingediend, dat de sporen van een compromis tusschen de Arbeiderspartij en de liberalen aantoonde. Ingevoerd werd de z.g. alternatieve stem om te verhinderen, dat voortaan een candidaat naar het Lagerhuis werd afgevaardigd, die in zijn district in de minderheid was. Van de oorspronkelijke bedoeling van het ontwerp is echter weinig overgebleven; de conservatieve meerderheid in het Hoogerhuis heeft het verknoeid. Invoering van evenredige vertegenwoordiging

heeft MacDonald als hoofd der tweede Arbeidersregeering steeds volstrekt geweigerd.

In wezen verschilde de positie van de tweede Arbeidersregeering niet van de eerste: een minderheid in het Lagerhuis, afhankelijk van den steun der liberalen. En toch, „de zwakke, tuitelige Engelsche Arbeidersregeering, die op het gebied van de binnenlandsche politiek door conservatieven en liberalen hevig gedwarsboomd wordt, zal in de Engelsche parlementaire geschiedenis nochtans om haar successen op het terrein van de groote en hooge politiek gedenkwaardig blijven.” ¹⁾

En wat reeds voor het eerste kabinet-MacDonald gold, geldt in nog veel sterker mate voor het tweede ministerie onder leiding van MacDonald: zijn successen liggen bijna uitsluitend in de buitenlandsche politiek. Kort na zijn optreden, na voorafgaande besprekingen met den Amerikaanschen gezant Dawes in Lossiemouth, aanvaardde MacDonald de reis naar Amerika, waar de grondslag werd gelegd voor de vlootconferentie, 21 Januari 1930 ten aanhoore van de geheele wereld door den koning geopend. De conferentie duurde dertien weken en leidde tot overeenstemming tusschen de drie voornaamste staten Amerika, Engeland en Japan: de vervanging van de slagschepen, die in 1931 zou beginnen, werd uitgesteld tot 1936; de 20, 18 en 10 slagschepen, die resp. Engeland, Amerika en Japan bezaten, werden verminderd tot resp. 15, 15 en 9; de besparing voor Engeland beteekende 60 tot 70 millioen pond, doch belangrijker dan deze financieele ontlasting was de voortzetting van den wapenstilstand over de slagschepen en het einde van den wedstrijd in kruisers en hulpmateriaal tusschen Engeland, Amerika en Japan. De conferentie zou een volledig succes zijn geworden, indien ook Frankrijk en Italië hun handteekening onder het verdrag zouden hebben gezet, hetgeen echter afstuitte op het verlangen van Mus-

¹⁾ „De toestand”, *N. R. Crt.* 43-'31.

solini een even sterke vloot als Frankrijk te bezitten. Van zijn eerste begroting schrapte MacDonald zes onderzeebooten en een bijbehorend moederschip; het gebaar miste echter zijn uitwerking op Japan, dat weigerde de onderzeeërs op te geven.

Met Rusland werden de onder conservatief bewind verbroken diplomatieke betrekkingen hersteld. De tiende Volkenbondsvergadering gaf het Engelsche kabinet haar groote beteekenis door de onderteekening van de facultatieve clause (verplichte rechtspraak in rechtsgeschillen), waarop een stroom van andere onderteekeningen volgde. Op 1 September 1929 bedroeg het aantal onderteekenaars der bedoelde clause 18, onder welke ook Nederland en van de groote mogendheden Duitschland; aan het einde der Volkenbondsvergadering waren het er meer dan 30. Het scheen, dat de verplichte rechtspraak weldra een algemeene regel in het volkerenrecht zou worden, vooral toen Engeland eveneens de algemeene acte tot vreedzame beslechting van internationale geschillen bekrachtigde. Egypte verzoende Henderson met Engeland door den conservatieven scherpslijper Lord Lloyd van zijn post als hoogen commissaris in dat land te ontheffen.

Van niet minder groote beteekenis dan de buitenlandsche was de koloniale politiek der tweede Arbeidersregeering. Onder algemeene leiding van MacDonald was te Londen bijeen geweest de eerste ronde-tafel-conferentie tusschen Engelsche en Indische gedelegeerden; de conferentie was noodzakelijk geworden, „omdat de stem van het Indische volk te luide had gesproken om langer door een verantwoordelijke regeering te worden verwaarloosd en omdat geen overleg zou beteekend hebben: onderdrukking met geweld. Het behoefde geen nader betoog, dat onderdrukking nooit de politiek eener Arbeidersregeering kon zijn.”¹⁾ De conferentie, waaraan de Congrespartij en Gandhi geen

¹⁾ MacDonald in het Lagerhuis, *N. R. Ct.* 27-1-31.

deelnamen, werd een succes; haar resultaten mogen in de volgende woorden van MacDonald worden samengevat.¹⁾

De conferentie was bijeengeroepen om Indië een grondwet te verschaffen, die het in ruime mate in staat zou stellen zichzelf te regeeren. De uitvoerende macht zou berusten bij het centrale gezag en de provinciale wetgevende vergaderingen, maar hiernaast had de Engelsche regeering zich enkele bevoegdheden moeten voorbehouden, totdat zou blijken, dat de werking van de grondwet goed voldeed. Deze bevoegdheden zouden in geen deele de zelfstandige ontwikkeling tegenhouden en ze zouden hoogstwaarschijnlijk slechts van tijdelijken aard behoeven te zijn. Er zou komen een centrale federatie van geheel Indië, waartoe Britsch-Indië en de afzonderlijke staten zouden toetreden. Het was noodig scherp te omlijnen, welke bevoegdheden de staten van de federale regeering zouden innemen en welke zaken zij nog onmiddellijk met de Engelsche Kroon en dus de Engelsche regeering zou behandelen. Het uitvoerend bewind zou verantwoordelijk zijn aan de wetgevende vergadering, die uit twee Kamers zou bestaan, behalve dan voorloopig ten aanzien van landsverdediging, buitenlandse betrekkingen en financiën, waarover de gouverneur-generaal de verantwoordelijkheid en dus ook de uitvoerende macht zou bezitten. Bovendien moest de gouverneur-generaal kunnen zorgen voor handhaving van de orde en rust in het land en naleving van de rechten der minderheden. De Indische regeering zou volledig het recht hebben om in de staten belastingen te heffen, maar bij de overdracht van financieele verplichtingen — leeningen in Engeland en het buitenland enz. — moest vooral gezorgd worden, dat de stabiliteit van het Indische geld gewaarborgd bleef, zoodat ook hier de gouverneur-generaal een beslissenden invloed zou behouden. Iedere staat kreeg zijne eigen regeering met verantwoordelijke ministers, waartoe het

¹⁾ N. R. Crt. 20-1-31.

kiesrecht echter belangrijk hervormd moest worden. Ofschoon ook het communale vraagstuk nog door de Indiërs onderling geregeld moest worden, zag de Engelsche regeering geen reden om de grondwet niet zoo spoedig mogelijk af te kondigen en van kracht te verklaren. Wanneer het werk der conferentie en de beloften der Engelsche regeering er toe zouden bijdragen, dat ook de leiders der Congrespartij hun verzet zouden opgeven en in antwoord op den oproep van den onderkoning hun actie van zogenaaamde civiele ongehoorzaamheid zouden staken, dan zouden ook de meeningen van die leiders gehoord en zou bij de samenstelling der wetgevende lichamen ongetwijfeld ook op hun stem gelet worden.

De kroon op het werk der conferentie werd gezet door de verzoening met de Congrespartij. Gandhi, uit de gevangenis ontslagen, bekrachtigde de overeenkomst en verplichtte zich de campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid te staken en het politieke wapen van boycot der Engelsche koopwaren niet langer te zullen hanteeren. Van haar kant deed de Engelsche regeering de toezeggingen, dat gevangenen, veroordeeld wegens hun deelneming aan de ongehoorzaamheidscampagne, zouden worden vrijgelaten, dat aan de kustbewoners het zoutzieden zou worden toegestaan en dat de eigendommen, die van weigerachtige belastingplichtigen waren afgenomen, zouden worden teruggegeven.

In het raam van deze breed opgezette buitenlandsche politiek pastte vanzelfsprekend geen enkele vorm van protectie; de vrijhandel vond in Snowden, ook in de tweede Arbeidersregeering minister van financiën, een principieel verdediger; een Britsche imperiale (rijks) conferentie, waar Canada het voorstel deed om binnen het Britsche Rijk een zoo groot mogelijken vrijhandel te handhaven met beschermende rechten voor de overige — niet-Engelsche — wereld, mislukte door het krachtige verzet der Arbeidersregeering. Vermelding in dit verband verdienen de krachtige pogingen

van wijlen minister Graham in Genève om een einde te maken aan den economischen wedloop in tarieven.

De binnenlandsche politiek van de tweede Arbeidersregering bleef het zwakke punt, waarbij men voor oogen dient te houden, dat zij in het Lagerhuis geen meerderheid had. Miss Margaret Bondfield, vrouwelijk minister van Arbeid, miste het doorzettingsvermogen om den achturedag in de wet vast te leggen. Wij maakten reeds melding van het verknoeide kieswetontwerp. Evenmin slaagde de regering er in de anti-vakvereenigingswet te herroepen. Een uiterst moeilijk probleem bleef het vraagstuk van de werkloosheid; onder invloed van de scherpe crisis in de wereld nam het aantal werkloozen geleidelijk toe.

Begin Februari 1931 had de regering een nationale bezuinigingscommissie ingesteld. In afwachting van het rapport dezer commissie, waarin de Arbeiderspartij door twee leden was vertegenwoordigd, diende de regering een wetsontwerp in tot afschaffing van beweerde misbruiken bij de werkloosheidsuitkeeringen. Het ontwerp had voornamelijk betrekking op de „short time”-arbeiders, seizoenarbeiders, menschen, die met werk van verschillenden aard hun brood verdienen en op de getrouwde vrouwen. Gebleken was, dat hier en daar werkgevers een deel van hun werknemers het eerste deel, een andere groep der werknemers het tweede deel van de week lieten werken om hen toch onder de werkloozenuitkeering te doen vallen; bij de sjouwers en stouwers was het voorgekomen, dat in drie dagen arbeiders meer verdienden dan andere arbeiders een geheele week en niettemin voor de rest van de week uitkeering ontvingen; van sommige gehuwde vrouwen had men gemerkt, dat zij werkloozensteun ontvingen, alleen omdat zij vroeger wel eens in een bepaald vak hadden gewerkt, doch sedert hun huwelijk waren gaan wonen in een district, waar dit vak niet werd uitgeoefend, op grond waarvan zij zich voor ondersteuning aanmeldde. Het ontwerp bepaalde, dat al diegenen, die gedurende een zekeren tijd van de periode,

waarin zij ondersteuning genoten, behoorlijk hadden verdiend, aan speciale regelingen onderworpen zouden zijn, hetgeen beteekende een onderzoek naar bedoelde verdiensten.

Het ontwerp bracht verwijdering tusschen de Arbeidersregeering en de vakvereenigingen. Er waren n.l. verschillende groote bedrijven, o.m. het mijn- en het katoenbedrijf, waar „short time” gewoonte was geworden. Vooral de mijnwerkers hebben tegen het ontwerp zeer krachtig geprotesteerd, niet omdat zij vreesden, dat de Arbeidersregeering van haar nieuwe bevoegdheden misbruik zou maken, doch omdat zij beducht waren voor een onderzoek naar hun verdiensten door een conservatief bewind. Bij de behandeling in het Lagerhuis voerde de I.L.P. tegen het ontwerp scherpe obstructie.

Maar onhoudbaar werd de spanning tusschen regeering enerzijds en partij-vakbeweging anderzijds, toen bovengenoemde bezuinigingscommissie einde Juli haar rapport, het z.g. May-rapport, publiceerde. De commissie stelde voor op de werkloozenuitkeering niet minder dan 66½ miljoen pond sterling te bezuinigen; de besparing op onderwijs werd geraamd op 13½ miljoen, het grootste bedrag na dat van de werkloozenuitkeering. De twee arbeidersleden dienden een minderheidsrapport in.

Het was duidelijk, dat over de werkloozenuitkeering tusschen regeering en vakbonden geen compromis mogelijk was, ook niet, toen de regeering voorstelde de uitkeeringen te verminderen met tien procent in plaats met de door de commissie voorgestelde twintig procent. De moeilijkheden in Engeland bereikten hun hoogtepunt door de financieele crisis, die medio Juli in Duitschland uitbrak: Danat-Bank gesloten, Dresdener Bank in moeilijkheden, een gedeeltelijk uitstel van betaling voor alle groote banken en het sluiten van alle effectenbeurzen. De in Duitschland uitstaande Engelsche leeningen waren door de crisis in dit land niet opvorderbaar; mede hierdoor en door de aanhoudende

goudonttrekkingen van het buitenland geraakte de Bank van Engeland in moeilijkheden, zoodat een leening uit Frankrijk en Amerika van 50 miljoen pond sterling noodig was om het prijsgeven van den gouden standaard te verijdelen. MacDonald achtte het raadzaam overleg te plegen met de leiders van de conservatieve en de liberale partij, waarschijnlijk reeds met de bedoeling om op een voor Engeland uiterst hachelijk oogenblik te komen tot vorming van een drie-partijen-regeering. Overeenstemming tusschen de drie partijen bleek echter een onmogelijkheid; zelfs in het Arbeiderskabinet waren de meningsverschillen onoplosbaar tusschen eenerzijds MacDonald-Snowden, en anderzijds Henderson, die tot hoogen prijs een breuk tusschen de Arbeiderspartij en de vakbeweging wilde vermijden. Maandag, 24 Augustus, vormde MacDonald een „nationale regeering” met medewerking van de conservatieven, het grootste deel der liberalen en eenige leden van de Arbeiderspartij. De tweede Arbeidersregeering, na twee jaar en twee maanden aan het bewind te zijn geweest, behoorde tot het verleden.

Gebroken, niet alleen, maar beroofd van haar voornaamste leiders, ging de Arbeiderspartij als oppositiepartij de verkiezingen van 27 October 1931 tegemoet. De uitslag was voor haar parlementaire positie vernietigend: haar aantal zetels daalde van 265 tot 46, terwijl die van de conservatieven stegen van 263 tot 471. Alle ministers verloren hun zetels; van de voormannen keerde slechts de oude Lansbury in het Lagerhuis terug en aan hem is sedertdien de leiding van de kleine Arbeidersfractie toevertrouwd.

Op deze plaats zullen wij, die de tragische gebeurtenissen in Engeland slechts als verre toeschouwers hebben meegemaakt, geen oordeel vellen over de houding van MacDonald en de zijnen. Wij willen slechts twijfel opperen, of de „nationale regeering”, die in wezen een zuiver conservatieve regeering is gebleken, waard was er de eenheid van de Arbeiderspartij aan op te offeren.

De ondergang der I.L.P.

Dat in Engeland de communistische partij na haar stichting in 1920 nimmer eenigen invloed van betekenis heeft gehad, verklaart men niet alleen uit de traditioneele verknochtheid van de Engelsche arbeiders aan de democratie en hun geloof aan de doeltreffendheid der parlementaire middelen. Door den oorlog waren op het continent de groote socialistische partijen verdeeld in meerderheid en minderheid, hier nog in één verband, daar reeds gesplitst in twee elkaar fel bestrijdende zelfstandige partijen. Op dit verzwakte front meenden de communisten gemakkelijk hun aanval te kunnen richten en inderdaad, met name in Duitschland, waar de sociaal-democratie na Versailles en Weimar was gedwongen een zeer belangrijk deel van haar socialistisch program onuitgevoerd te laten en, ter afweer van de opkomende contra-revolutie, compromissen te sluiten met de burgerlijke partijen, kon het communisme, niet slechts tijdelijk, groote winsten boeken. Ook in Frankrijk wist de communistische partij de economische en de politieke organisatie van het proletariaat in twee vijandige deelen uit elkaar te slaan, ofschoon de socialistische partij, in dit land na den oorlog geen enkele maal vertegenwoordigd in de regeering, de eene na de andere stelling op het communisme heeft weten te heroveren.

Voor Engeland gaf Lenin in Augustus 1920 een ander parool uit dan voor Duitschland en Frankrijk: niet tegenover, maar in de Arbeiderspartij, niet van buiten, doch van binnenuit moest het communisme onder de Engelsche arbeiders worden gepropageerd. Zooals de Engelsche Onafhankelijke Arbeiderspartij (I.L.P.) er na haar oprichting in 1893 in was geslaagd de nog voor een zeer groot deel uit conservatieven en liberalen bestaande vakbeweging geleidelijk rijp te maken voor het socialisme en daardoor de stichting van de Arbeiderspartij in 1906 mogelijk te maken, zoo moest, althans zoo hoopte het Lenin, het communisme de Engelsche arbeidersbeweging van binnenuit doordringen.

De omstandigheden in Engeland schenen voor de verwezenlijking van Lenin's plannen niet ongunstig. Weliswaar had de Arbeiderspartij in den oorlog haar eenheid weten te bewaren, doch als socialistische partij stond zij in ontwikkeling bij haar continentale zusterpartijen nog ver ten achter; zij was allesbehalve een krachtig gedisciplineerde partij, die zooals de socialistische partijen op het vasteland haar aanhangers in vast verband organiseerde op grondslag van een socialistisch program. Overbodig was de I.L.P. als socialistische propaganda-organisatie allerm minst. Bovendien leefden onder de Engelsche arbeiders, vanouds felle haters van het tsarisme, sterke sympathieën voor het nieuwe Rusland; van de principieele verschillen gaven noch de Arbeiderspartij, noch het vakverbond, zich voldoende rekenschap. Theoretisch weinig onderlegd, de belangstelling overwegend gericht op de vermeende eischen van de praktijk en zich beroemend op een geest van verdraagzaamheid, die van het begin af de Engelsche arbeidersbeweging heeft gekenmerkt en de meest uiteenlopende richtingen binnen de partij heeft getolereerd, trachtten in Engeland eerst de vakbeweging en later de I.L.P. het continent de samenwerking met de communisten op te dringen, pogingen, wat de vakbeweging betreft, afgestuit op een uiterst omzichtige tactiek van de toenmalige leiders van het I.V.V. Het heeft meermalen maar weinig gescheeld, of de Engelschen hadden aan de samenwerking met de communisten de voorkeur gegeven boven die met de socialistische partijen of met de moderne vakbeweging van het vasteland. De Engelschen, getrouw aan hun aard, lieten zich pas door eigen ervaring overtuigen, nadat bij den val van de eerste Arbeidersregeering was gebleken (Zinowjef-brief en het geval-Campbell), welk een misbruik de tegenstanders hadden weten te maken van de niet scherpe afbakening der grenzen tusschen socialisme en communisme. Het roer werd toen snel omgegooid; zóó nauwlettend heeft de tweede Arbeidersregeering er voor gewaakt zich het communisme van het lijf te houden en

elken schijn van heulen met de bolsjewisten te vermijden, dat zelfs aan Trotzki het verzoek om een pas voor Engeland werd geweigerd. Als hoeder van de partij-eenheid zuiverde Henderson de Arbeiderspartij van communistische elementen door de congressen van 1921, 1922, 1923 en 1924 te bewegen de communistische partij de collectieve aansluiting bij de Arbeiderspartij te verbieden en door de congressen van 1924 en 1925 te doen beslissen, dat geen communist, in welke hoedanigheid, candidaat kon zijn van de Arbeiderspartij, afgevaardigde naar de partijcongressen of individueel lid der Arbeiderspartij.

Pas daarna werd de communistische partij in Engeland een zelfstandige partij tegenover de Arbeiderspartij, o.m. tot uiting komend in het stellen van eigen kandidaten bij algemeene of tusschentijsdsche verkiezingen. Voor de communistische partij werd deze verandering van tactiek noodlottig. Zelfs bij een Engelschman heeft de indulgence, de verdraagzaamheid, waarop hij zich zoo gaarne laat voorstaan, grenzen. His house is his castle. De stem van het communisme in Engeland bleef als die van den roepende in de woestijn.

De scheuring op het continent had althans dit voordeel, dat de radicalen hun werk deden buiten de socialistische partijen. In Engeland had de in en na den oorlog gehandhaafde eenheid dit nadeel, dat het extremisme zich kon uitleven en zelfs wettig, statuair kon uitleven, binnen de Arbeiderspartij. En omdat ketterjacht een eigenschap is, die den Engelschman niet ligt, was binnen de arbeidersbeweging de baan voor dit extremisme voorloopig vrij. Om in Engeland extremist te zijn en daarvan openlijk te getuigen, behoefde men zich niet aan te sluiten bij het met het Engelsche karakter zoo weinig strookende communisme. Iedere extremist van links kon, na den oorlog, bij de I.L.P. terecht.

De I.L.P. beschouwde haar taak na den oorlog allerm minst als afgeloopen; integendeel, en de feiten schenen er op te wijzen, dat zij nog een groote toekomst voor zich had. In den oorlog hadden de Arbeiderspartij en het vakverbond

de oorlogspolitiek van Asquith en die van Lloyd George gesteund; Henderson maakte deel uit van het eigenlijke kabinet, Brace en Roberts zaten als onderstaatssecretarissen in de departementen van binnenlandsche zaken en financiën. De I.L.P. was de eenige anti-oorlogspartij; haar leiders MacDonald en Snowden behoorden tot de voornaamste anti-oorlogspropagandisten in Engeland. Haar actie beperkte zich aanvankelijk tot die van een zeer kleine minderheid, doch dit veranderde geleidelijk door den langen duur van den afmattenden krijg, de exorbitante eischen in Versailles aan de Duitschers en de na-oorlogsche internationale depressie. Het scheen, alsof het gelijk toch aan den kant van de I.L.P. was geweest en dit moreele succes — hierin sterk tot uiting komend, dat dezelfde MacDonald van de I.L.P. in 1922 weer leider werd van de Arbeiderspartij in het Lagerhuis en twee jaar later eerste-minister van de eerste Arbeidersregeering in Engeland — bezorgde de partij een snellen groei: overloopers uit de conservatieve, vooral uit de liberale partij, anti-militaristen van allerlei schakeering, een menigte eerlijke idealisten, die weliswaar geen socialist waren, doch die het kapitalisme met zijn nevenverschijnselen onhoudbaar of zedelijk veroordeeld achtten, gelukzoekers, die door den ondergang van de liberale partij in de Arbeiderspartij als alternatieve regeeringspartij de eenige mogelijkheid van carrière zagen, allerlei ontevreden elementen ook uit den middenstand en ten slotte bewuste of onbewuste communisten, die de I.L.P. in een radicale richting hoopten te sturen. De partij groeide snel in de breedte, echter allerminst in de diepte en wat eens een leider van de Deutsche sociaal-democratie deed uitroepen: God beware ons voor de November-socialisten, gold zeker niet minder voor de I.L.P. na den oorlog.

Tot 1918 had de Arbeiderspartij geen socialistisch program. Zij kon dat nog niet hebben, omdat juist het opstellen van een socialistisch program voor menigen vakbond een reden zou zijn geweest zich niet bij de Arbeiderspartij aan

te sluiten; juist de vaagheid harer beginselen trok na haar oprichting in 1906 den eenen na den anderen vakbond tot de partij. Geen andere ontwikkeling in Engeland was mogelijk, omdat hier, geheel anders dan op het continent, een sterke vakbeweging reeds bestond, nog voor een socialistische partij in een program het socialisme aan de orde stelde.

Indien de I.L.P. zich ook na 1918, toen de Arbeiderspartij voor het eerst haar socialisme naar buiten demonstreerde en tevens het individueele lidmaatschap invoerde — door dit laatste alleen reeds in zekeren zin de I.L.P. overbodig makend — tot haar historische rol van avant garde had bepaald, zou zij voor het socialisme in Engeland en ook daarbuiten nog van moeilijk te onderschatten beteekenis hebben kunnen zijn. Met de rol van wegwijzer nam zij echter geen genoege meer; zij meende in het naoorlogsche tijdperk ook het tempo van den strijd om het socialisme te moeten aangeven, niet socialisme morgen, maar socialisme nu.

Economisch trachtte de I.L.P. dit doel te bereiken door het stellen van den eisch van een living wage, van een cultuurloon. Onder een living wage verstaat de I.L.P. een inkomen, „dat niet alleen het naakte bestaan van den arbeider garandeert, doch ook zijn gezondheid handhaaft en hem het volledig bezit van zijn arbeidsprestatie mogelijk maakt. Het moet hem een beschaafden levensstandaard verzekeren; dat wil zeggen huiselijk comfort en de bevrediging van zijn cultureele behoeften. Bij de vaststelling er van mag in geen geval worden gelet op het gebruikelijk verband, of de betrokken industrie wel in staat is het hem te betalen. Er is geen moreele of sociale rechtvaardiging voor de buitengewone verschillen tusschen de diverse industrieën. Onze eisch loopt, kortom, hierop uit een eenigen en gelijkmatigen standaard te vormen en wel op die manier, dat wettelijk geen lager loon zal worden toegestaan, ook al kunnen en zullen in afzonderlijke industrieën de loonen hooger zijn.” De I.L.P. geeft er zich rekenschap van, dat de uitvoering van dezen eisch in het kapitalisme niet moge-

lijk zal zijn. „Daar hogere loonen zinloos zijn zonder de macht om de prijzen te controleeren, beteekent de eisch van een living wage noodzakelijk: a. de nationalisatie van het geheele bankwezen en als gevolg daarvan het beheerschen van geld en crediet; b. de nationalisatie van den invoer van levensmiddelen en van grondstoffen. De eisch van een living wage heeft verder tot voorwaarde de reorganisatie en ontwikkeling van den landbouw en het gemeenschapsbezit van den grond. De uitvoering van een living wage-eisch wekt een zoodanige vraag naar betere dan de bestaande woningen, dat een organisatie van de bouwindustrie en de productie van bouwmaterialen op nationalen grondslag noodzakelijk zal worden.”

Het stellen van dezen eisch van living wage en het maken van propaganda er voor in de arbeidersbeweging is de I.L.P. door de Arbeiderspartij nimmer belet. Leest men het jongste program van de Arbeiderspartij, dat van Birmingham in 1928, dan blijkt, dat een aantal eischen is overgenomen, o.m. de nationalisatie van het bankwezen en van den grond. Zelfs in dezen tijd is MacDonald, in tegenstelling tot Snowden, er van overtuigd, dat de I.L.P. nog een zelfstandige taak heeft te vervullen, echter niet als „partij van den linkervleugel”. „Telkens weer, na de oprichting der Arbeiderspartij, heeft de I.L.P. zich de vraag voorgelegd, of zij nog wel reden van bestaan heeft. Het antwoord luidde telkens bevestigend, echter niet als linker vleugel. Wat wij noodig hebben is een organisatie van socialistische propagandisten, die zich tot taak stellen het socialisme te propageeren en te verkondigen” (MacDonald in de *Forward* van 28 Januari 1928). De breuk tusschen beide partijen werd pas onvermijdelijk, toen de I.L.P. zich toch tot een „partij van den linker vleugel” constitueerde, hetgeen voor MacDonald aanleiding was in Februari 1930 te bedanken voor de I.L.P., van welke hij sedert haar oprichting onafgebroken lid was geweest.

Typeerend voor de wel zeer ver gaande verdraagzaamheid in de Engelsche arbeidersbeweging waren de taai volgehouden

den pogingen van de I.L.P. om de Socialistische Arbeiders Internationale de samenwerking met de communisten op te dwingen. Het bestuur kreeg opdracht van het congres van 1919 om zich te verstaan met den linker vleugel van alle socialistische partijen, met de socialistische partijen, die zich van de Tweede Internationale hadden afgescheiden en met het bestuur van de Communistische (Moscousche) Internationale. Een voorstel tot aansluiting bij Moscou was verworpen, daarentegen was aangenomen een voorstel om maatregelen te nemen, teneinde te komen tot één omvattende Internationale, welker grondslag aan de aangesloten partijen vrijheid zou laten om de internationale politiek aan te passen bij de toestanden in de diverse landen. Door de hooghartige afwijzing van Moscou en de scheldpartijen tegen de leiders van de Tweede Internationale¹⁾ hadden deze pogingen geen enkel resultaat, hetgeen niet belette, dat Fenner Brockway (I.L.P.) in 1926 zijn pogingen herhaalde. Hij motiveerde zijn verzoek om een internationale conferentie hiermee (*New Leader* van 5 Maart 1926), „dat de communistische partij van Rusland zich herhaaldelijk bereid had getoond haar politiek bij de veranderde omstandigheden aan te passen, b.v. de N.E.P. Het standpunt van de Derde Internationale dateert nog uit de revolutionaire psychologie van de na-oorlogsperiode. Het „realisme” van de communistische partij behoort met de gewijzigde omstandigheden rekening te houden en te erkennen, dat de „gewapende revolutie” niet de „onvermijdelijke methode” is. Er zijn volgens de I.L.P. verschillende aanwijzingen om er de Communistische Internationale van te overtuigen, dat in verschillende landen met verschillende omstandigheden de weg naar het socialisme verschillend kan zijn. De I.L.P. wijst er speciaal op, dat Zinowjef en de extremistische leiders van

¹⁾ Zie: *The I.L.P. and the 3rd International, Being the questions submitted by the I.L.P. Delegation to the Executive of the 3rd International and its reply, with an introductory statement of the I.L.P.*, National Labour Press Ltd. 1920 1/— net).

de Derde Internationale den laatsten tijd in Rusland veel invloed hebben verloren". De conferentie moest volgens de I.L.P. een onvoorwaardelijke zijn, doch de S.A.I. zou de volgende punten ter sprake kunnen brengen: 1. de organisatie van een gewapenden strijd tot omverwerping van de internationale bourgeoisie; 2. de dictatuur van het proletariaat als noodzakelijk middel tot bevrijding der menschheid uit de verschrikkingen van het kapitalisme; 3. het doel van het parlement: geen organisch werk, doch vernietiging van het regeeringsapparaat der bourgeoisie en van het parlement zelf. Bovendien zou de Internationale ter sprake kunnen brengen de gevangenschap van de sociaal-democraten, de sociaal-revolutionairen en andere politieke misdadigers in Rusland en Georgië en de onderdrukking van de vrije meeningsuiting; ten slotte de ondermijnende actie van de communistische partijen in de politieke beweging en vakbeweging van bijna alle landen. Henderson liet omtrent de houding van de Arbeiderspartij ten opzichte van het I.L.P. voorstel geen twijfel over; het was „utopisch en schadelijk tegelijk." En ook Zinowjef zelf liet de I.L.P. niet lang in het onzekere. In een verklaring aan het bestuur der Communistische Internationale zei hij d.d. 20 Februari 1927: „De Britsche I.L.P. stelt een vereeniging van de Tweede en van de Communistische Internationale voor. Zij zal een gedetailleerd antwoord krijgen. Wij kunnen vanzelfsprekend onze onafhankelijkheid niet opgeven, noch het bestaan van de Communistische Internationale, noch dat van de communistische partijen. De stichting van de Communistische Internationale en van de communistische partijen is het grootste van alle historische feiten. En daarom is ons antwoord: Neen, duizendmaal neen! Wij wenschen eenheid der arbeidersklasse, doch een eenheid, gebaseerd op communisme, op Leninisme (langdurig daverend applaus)."

Begin 1928, wederom in tegenstelling tot de Arbeiderspartij, bij welke zij was aangesloten, herhaalde de I.L.P. haar voorstellen, thans in samenwerking met de Noorsche Arbeiders-

derspartij, de Italiaansche Maximalisten, den Poolschen Bond en de Internationale van Balabanof. Een brief van den internationalen secretaris Adler aan Fenner Brockway d.d. 24 November 1927 over het ontoelaatbare van zulk een eigenmachtig optreden belette de I.L.P. niet haar voornemen door te zetten en met de genoemde partijen een nietszeggend internationaal manifest tot eenheid te publiceeren, waarop door geen enkele partij werd gereageerd. Ook ditmaal ontbrak het aan duidelijkheid van Moscou niet; het antwoord op „deze reformistische manoeuvre” was, dat „een vereeniging van de Communistische Internationale met de Tweede Internationale (is) even onmogelijk als de vereeniging van water en vuur” (No 31, 23 Maart 1928 van de *Imprekor*). Een laatste poging ondernam de I.L.P. in het congres van Weenen (1931), waar eveneens een voorstel werd ingediend tot het vormen van een alomvattende Internationale, doch de voorwaarden, hieraan verbonden door de I.L.P. — o.m. verbod van coalitiepolitiek — waren van dien aard, dat het voorstel met groote meerderheid werd verworpen.

De vraag, of de I.L.P. als zelfstandige partij nog wel reden van bestaan had, kwam voor het eerst na den oorlog openlijk aan de orde in het congres van de Arbeiderspartij van Blackpool (1927). Een afgevaardigde van de plaatselijke Arbeiderspartij van Lancaster diende de volgende motie in: „Nu het socialisme definitief de politieke en de economische grondslag van de Arbeiderspartij is geworden, is dit congres van meening, dat het tijd wordt binnenkort eenheid tot stand te brengen tusschen de Arbeiderspartij en de I.L.P.” De verdediging van het voorstel werpt een merkwaardig licht op de verhouding tusschen beide partijen. De voorsteller, Derrick, was in zijn afdeeling secretaris van de plaatselijke Arbeiderspartij en tegelijkertijd voorzitter der plaatselijke I.L.P. De I.L.P. diende in zijn afdeeling, zei hij, voorstellen in, waarvan hij de aanneming om financieele redenen als voorzitter moest ontraden, doch die hij als

secretaris in de afdeeling van de Arbeiderspartij, als vertegenwoordiger van de I.L.P., moest verdedigen. Honderden andere afgevaardigden verkeerden volgens een door hem ingesteld onderzoek in dezelfde positie. Er werden door de I.L.P. en door de Arbeiderspartij in een en dezelfde afdeeling zooveel vergaderingen gehouden, dat men, gaande naar de eene afdeeling, zichzelf tegenkwam, terugkomende van een andere vergadering. Een andere afgevaardigde, die het voorstel ondersteunde, zei, dat zijn gevoel pleitte voor, doch zijn verstand tegen het voortbestaan van de I.L.P. Tot een beslissing kwam het congres niet. Nog veel grooter betekenis kreeg de zaak door het bedanken van Snowden enkele maanden later (December 1927). „Ik heb — schreef Snowden — dit besluit niet overhaast genomen. Al jaren lang heeft zich bij mij de overtuiging gevestigd, dat de I.L.P., als zelfstandig lichaam, haar taak heeft vervuld en dat haar voortbestaan noch noodig, noch nuttig is. De Arbeiderspartij voldoet, sedert zij het persoonlijk lidmaatschap en een definitief socialistisch program heeft ingevoerd, op voldoende wijze in alle behoeften, waarvoor de I.L.P. oorspronkelijk werd opgericht. De I.L.P. doet nu, onnoodig dubbel, het werk van de Arbeiderspartij; aldus verspilt zij geld en moeite, die beter zouden kunnen worden besteed in de plaatselijke afdeelingen van de Arbeiderspartij. Door de stichting van de Arbeiderspartij mogelijk te maken heeft de I.L.P. een veel grooter en machtiger instrument voor de verwezenlijking van het socialisme in het leven geroepen dan zij ooit had durven hopen en zij kan, in elk opzicht voldaan, opgaan in het groote geheel”. Twee jaar later nam ook MacDonald afscheid van de I.L.P., nadat in 1927 de I.L.P. had geweigerd hem als haar vertegenwoordiger naar de congressen van de Arbeiderspartij te erkennen.

De I.L.P., van haar voornaamste leiders beroofd, werd tijdens de periode van de tweede Arbeidersregering in toenemende mate van propaganda-organisatie een zelfstandige partij in de partij. De tweede Arbeidersregering was,

evenals de eerste, een minderheidsregeering; zij was, zooals de Engelschen dit zeggen, wel in office, maar niet in power, wel aan het bewind, doch niet aan de macht. Zij nam van haar conservatieve en liberale voorgangers een jammerlijke nalatenschap over; de positie van MacDonald als hoofd der regeering was gelijk die van een curator in een faillieten boedel. De tijd, dat een Engelsche ondernemer vier dagen per week behoefde te werken en de overige dagen kon doorbrengen op een golfterrein of een tennisveld, behoorde lang tot het verleden, doch voor Engeland was dit het droevige, dat heel de wereld en vooral de concurrentie het zag, behalve de Engelschman zelf. Door een veel te duur en verouderd productieapparaat zag Engeland, eens de werkplaats van de wereld, zich de eene na de andere markt ontgaan; het leger der werklozen wies met den dag. Niet minder gecompliceerd waren de vraagstukken van de buitenlandsche politiek: aan de kim van het Empire verhief zich als een dreigende wolk de spanning met Indië, waar de boycot van Engelsche goederen in niet geringe mate bijdroeg tot het verval van speciaal de Engelsche katoenindustrie; met Amerika waren onder conservatief bewind de politieke verhoudingen zoo slecht geworden, dat een wedloop in bewapening tusschen de twee groote Engelsch sprekende landen lang niet uitgesloten scheen.

Het program der tweede Arbeidersregeering, waarvan reeds op voorgaande bladzijden melding is gemaakt en dat, in dezen tijd van reactie, eerder revolutionair dan reformistisch mag worden genoemd, ging de I.L.P. echter lang niet ver genoeg. Zonder acht te slaan op de parlementaire en buitenparlementaire machtsverhoudingen, eischte de I.L.P. van de Arbeidersregeering, dat deze de burgerlijke partijen zou uitdagen met een zuiver socialistisch program om, bij verwerping daarvan, een beroep te doen op de kiezers. Aanvankelijk zag dit soort radicalisme er minder gevaarlijk uit dan het scheen. Zoo besloot de I.L.P. in haar congres van 1928 op de Arbeiderspartij druk te oefenen om

in het parlement tegen alle militaire credieten te stemmen. Het jaar daarop besloot het congres met 160 tegen 125 stemmen allen Lagerhuisleden van de I.L.P. opdracht te geven dit zelf in de toekomst te doen. Onmiddellijk beseffend, dat dit besluit de Lagerhuisleden van de I.L.P. in een uiterst moeilijke positie moest brengen, liet het bestuur zich door het congres volmacht geven dit besluit naar gelang van de omstandigheden toe te passen. En op een conservatieven aanval antwoordde het I.L.P.-bestuur zich er van bewust te zijn, „dat geen enkele Arbeidersregeering een program van onmiddellijke ontbinding der gewapende macht kan of wil aannemen.”

Hoe kleiner de I.L.P. werd en hoe meer zij aan terrein verloor ook binnen de arbeidersfractie in het Lagerhuis, des te luider werd haar actie. Wat zij van het begin van haar oprichting was geweest: een troep van ijverige en onvermoeide propagandisten voor het socialisme, veranderde in het tegendeel: zij werd als zelfstandige partij binnen de groote Arbeiderspartij een element van ontbinding, een zweer, die moest worden weggesneden, wanneer zij niet kon worden „weggemasseerd”. Niet de tegenpartijen stelde zij aansprakelijk voor pijnlijke nederlagen in het Lagerhuis — o.a. de verknoeiing van de mijnwet door het Hoogerhuis en de door de liberalen verijdelde intrekking van de anti-vakvereenigingswetgeving — zij lichtte niet de kiezers in omtrent het wezen eener minderheidsregeering, doch bij ieder parlementair debat viel zij de eigen regeering in den rug aan en bij menige stemming bracht zij het lot der eigen ministers in groot gevaar. De I.L.P. zocht als linkervleugel niet meer naar punten van overeenstemming met de groote partij, doch als zelfstandig lichaam, ter schijnbare rechtvaardiging van haar onafhankelijk bestaan, naar zooveel mogelijk punten van verschil, zij oefende critiek om de critiek, aldus bijdragend tot een schromelijke verwarring onder de kiezers.

In de I.L.P. zelve, echter, hadden de extremisten een

geringe minderheid achter zich. De feitelijke toestand was zoo, dat weliswaar het bestuur van de I.L.P. radicale besluiten uitvaardigde, maar dat de meerderheid der Lagerhuisleden, tot de I.L.P. behoorend, zich van die besluiten niets aantrok. Bij de opening van den parlementairen zitting in 1930 telde de fractie van de Arbeiderspartij 288 leden, van wie 142 tot de I.L.P. behoorden, ofschoon niet allen van hen onder de auspiciën van de I.L.P. waren gekozen. De I.L.P. voelde vanzelfsprekend deze wanverhouding tusschen het bestuur en de Lagerhuisleden en poogde er een einde aan te maken door de fractie tot die leden te beperken, die zich verplichtten tot naleving van de politiek der partij, zooals deze werd vastgesteld door de congressen en geïnterpreteerd door het partijbestuur. Inderdaad werd aan de Lagerhuisleden van de I.L.P. een schriftelijke verklaring met bovengenoemde verplichting voorgelegd, waarvan het directe resultaat was, dat de fractie van de I.L.P. daalde van 142 tot 14 leden.

De scheuring tusschen Arbeiderspartij en I.L.P. was hierdoor een feit; zij behoefde nog slechts de uiterlijke bevestiging, die niet lang op zich liet wachten. Het voorwendsel zocht de I.L.P. in het reglement van de Lagerhuisfractie der Arbeiderspartij. Dit bepaalde: 1. Ieder lid, dat tegen een onderdeel van de politiek der fractie gewetensbezwaren heeft, is gerechtigd zich van stemming te onthouden; 2. het indienen van particuliere wetsontwerpen of voorstellen, die geen problemen van de fractiepolitiek opwerpen en waaromtrent geen besluiten zijn genomen door de regeering, de commissie van advies of de fractie, is den leden van de fractie volkomen geoorloofd; 3. de fractieleden kunnen volkomen gebruik maken van de gelegenheid om in de fractiezittingen onderwerpen van de fractiepolitiek ter sprake te brengen, waarover meningsverschil bestaat; 4. geen lid mag in het parlement een stemming verlangen, wanneer de whips daarvan niet op de hoogte zijn en wanneer de verantwoordelijke fractieleiders daaraan hun toestemming niet

hebben gegeven; 5. in zelden voorkomende gevallen kan worden besloten, wanneer vraagstukken van de fractiepolitiek ter sprake komen, de fractieleden vrij te laten. In dit geval moet ieder lid, dat zich voor het woord aanmeldt, constateeren, dat hij slechts zijn eigen persoonlijke meening verkondigt. De leden, die het woord nemen, moeten zich zorgvuldig van aanvallen op de andere fractieleden onthouden; zonder officieele toestemming mogen de fractieleden geen stemming eischen.

Over dit reglement is in de jaren 1930 tot 1932 voortdurend tusschen Henderson en Maxton onderhandeld en gecorrespondeerd, zonder eenig positief resultaat. Een der laatste besprekingen had plaats in Augustus 1932 onder voorzitterschap van Lansbury, in welke de I.L.P. het volgende standpunt verdedigde (Internationale Information, Dokumente, blz. 484, 1932):

1. Het verschil tusschen de politiek van de I.L.P. en die van de Arbeiderspartij ligt in de opvatting van eerstgenoemde, dat het socialisme geen ver ideaal is, hetwelk door een aantal hervormingen van het kapitalisme kan worden bereikt, doch een directe noodzakelijkheid, waarmee rekening moet worden gehouden zodra de macht daartoe is veroverd;
2. De vraag, om welke het bij het reglement van de parlementaire fractie in werkelijkheid gaat is, of de I.L.P. de noodige vrijheid heeft om binnen de Arbeiderspartij haar politiek te kunnen verdedigen. Het bestaande reglement veroorlooft dat niet;
3. Het tegenwoordige reglement verplicht de afzonderlijke leden van de fractie tot discipline, doch van de Arbeidersregeering eischt het een zoodanige verplichting niet. Volgens de meening van de I.L.P. is dat het tegenovergestelde van discipline.
4. Een Arbeidersregeering is het instrument voor de uitvoering van het program der Arbeiderspartij. Zij moet derhalve ondergeschikt worden gemaakt aan de besluiten en den wil van de partij.
5. De partij heeft het recht van de individueele fractieleden of groepen van leden steun aan de algemeene politiek te verlangen; doch het is een dwaling speciale gevallen aan discipline te onderwerpen. Wanneer een individueel lid herhaaldelijk tegen de besluiten van de fractie handelt, heeft het partijbestuur het recht deze houding ter beoordeeling voor te leggen aan de plaatselijke afdeeling, aan de districtsorganisatie of aan het congres.
6. De I.L.P. wenscht bij de Arbeiderspartij te blijven aangesloten en is

bereid voorstellen te doen tot wijziging van het reglement. Zij erkent, dat dit recht tot wijziging uitsluitend tot de bevoegdheid van de fractie behoort, doch hoopt, dat de bespreking het mogelijk zal maken tot een grondslag van overleg te komen en dat de besturen van partij en fractie de fractie zullen adviseeren het reglement zoodanig te wijzigen, dat overeenstemming mogelijk wordt.

Toen daarop de fractie aan het oude reglement vasthield, besloot een buitengewoon congres van de I.L.P., 3 Juli 1932 te Bradford gehouden, met 241 tegen 142 stemmen zich van de Arbeiderspartij af te scheiden. Sedertdien zwalkt de I.L.P. tusschen de groote socialistische partij en het communisme heen en weer. De ervaring in andere landen opgedaan heeft geleerd, dat de partij, die dezen weg verkiest, ten doode is opgeschreven. Inderdaad speelt de I.L.P. in het politieke leven van Engeland geen rol van eenige beteekenis meer.¹⁾

1) Hoe sterk de I.L.P. de laatste maanden aftakelt, blijkt uit het verlies van een harer oudste leden R. C. Wallhead, Lagerhuislid en aangesloten bij de groep van Maxton. In een brief, gedateerd 1 Mei j.l., schreef hij aan den secretaris der I.L.P., Brockway: „De besluiten van het jongste partijcongres in Derby noodzaken mij mijn houding t.o.v. de I.L.P. te herzien. In Bradford verleden jaar Augustus brak de I.L.P. definitief met de Arbeiderspartij, niet omdat de I.L.P. haar geloof aan het parlement had verloren, maar omdat de Arbeiderspartij zich zwak had getoond in het gebruik van het parlement om haar eigen program en politiek toe te passen. Ik was het met deze breuk eens, niet met opgetogenheid, maar in de hoop, dat de partij op den duur een doeltreffend gebruik van de parlementaire macht zou maken. Het congres van Derby heeft de politieke actie op den achtergrond gedrongen en in plaats daarvan de theorie van het revolutionair geweld verkozen. Mijn leven lang heb ik het denkbeeld van revolutionair geweld bestreden en derhalve beteekent dit congresbesluit voor mij een principieel conflict. Ik sta op het standpunt, dat in dit land de voorwaarde van het socialisme is de verovering van de politieke macht. Van 1893 tot Paschen van dit jaar stond de I.L.P. eveneens op dit standpunt. Thans keert de I.L.P. terug en verklaart, dat het gebruik van het parlement van ondergeschikte beteekenis is. Sedert Bradford is er veel gebeurd. Het fascisme heeft de communistische en socialistische partijen in Duitschland practisch weggevaagd. Dit is voor socialisten een hoogst belangrijk feit, waarvan de lessen niet kunnen worden ontkend. De fascistten deden dit door naar de staatsmacht te grijpen. De gebeurtenissen in Duitschland hebben bewezen, dat concurrerende krachten, zooals die waren georganiseerd in een machtige communistische partij, die er toch in Duitschland was, het fascisme niet kunnen verslaan. Volgens mijn meening is de eenige macht, die een onwettig fascisme kan overwinnen, die van het parlement. Ik ben van oordeel, dat de nieuwe politiek van Derby alleen maar kan leiden tot onbeschrijfelijk lijden van de arbeidersklasse in dit land, zonder hoop op uiteindelijk succes. Ik ben te oud geworden in de politiek om te gelooven aan deze pseudo-revolutionaire theorie, die van de werkelijkheid al te ver afwijkt en te groote gevaren voor het volk inhoudt. Onder deze omstandigheden neem ik van de I.L.P. afscheid. De beslissing valt mij hard. Mijn leven was aan haar gewijd. Al mijn vriendschapsbanden liggen op haar gebied. Ik heb er toe bijgedragen om van haar in de Engelsche politiek een machtsfactor te maken. Twintig jaar lang zat ik in haar bestuur. Zij eerde mij door mij het voorzitterschap te geven van 1920 tot 1923. Deze beslissing is een droevig einde van mijn levensstrijd. Maar ik kan niet anders. Ik kan geen verantwoordelijkheid aanvaarden voor een politiek, die ik hartgrondig afkeur.” (Times van 2 Mei 1933.)